

ROVARTANI LAPOK

HAVI FOLYÓIRAT

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A HASZNOS ÉS KÁRTÉKONY ROVAROKRA

XXVI., 1—3.

1922. X. 30.

A Bencze-poloska.

Irta: Dr. HORVÁTH GÉZA.

A poloskákat, mint tudjuk, egyáltalán nem igen szokták kellemes és szalonképes teremtményeknek tartani, mindazonáltal helyet foglalnak azok már a magyar szépirodalomban is. Nem kisebb költőnk, mint ARANY JÁNOS egy külön makamát (rímes prózában írt költeményt) szentelt a házi poloskának, JÓKAI MÓR pedig egyik regényében egy czimeres poloskát (Pentatomidát) szerepeltetett.

Ez az utóbbi poloska, melyről itt egyet-mást el akarok mondani, JÓKAI „Az élet komédiásai“ című regényében fordul elő. E regény IV-ik kötetében olvassuk, hogy egy vidéki főúri kastélyban őszkor meghal a herczegasszony s amikor a halott már ki van terítve, Madame Corysande és egy fiatal leány, Livia között a következő jelenet folyik le:

— Madame Corysande! Ön csak nem fél talán a kisértetek-től? — mondá Livia, kit bántott madame Corysande affectantiája. A madamera nézve igen kellemetlen volt az, hogy a herczegnő épen ott halt meg, ahol neki is jelen kell lenni.

— Oh, hagyja el, kedves Livia. Van is szüksége kisértetekre egy olyan kastélynak, ahol a „benczék“ járnak.

— „Benczék“? — madame Corysande!

— Én nem is tudom, mi kedve telik a parasztnak, „Benczék“-nek hívni őket, kik alatt mi tiszteletreméltó benedictinus szerzeteseket értünk, ezeket a förtelmes állatokat! Huh! Ott mászik egy a falon! Livia! Csengessen az inasnak!

— De hát mi az?

— A legrettenetesebb állat a világon! Borzasztóbb a rhinocerosnál. Most mindjárt repülni fog. Én elájulok, ha rám repül!

Livia öltönyére repült. Madame Corysande felsikoltott. Sikoltására beszaladt a szobaleány. Amint az meglátta a rettenetes állatot, elhajított mindent a kezéből s kiszaladt; bekiabálva az inast. Az inas a jajveszéklés okát megértve, sietett egy porseprűvel, egy csípővassal, meg egy rézlapáttal segítségére.

— Jaj, hozzá ne érjen! — igazgatá madame Corysande, gyöngéden seperje le a lapátra! Meg ne szorítsa nagyon a csípővassal, meg ne ölje itt a szobában! Nyissa ki az ablakot, úgy dobja ki.

Persze a nyitott ablakon aztán három repült be az egy kidobott helyett, akik ott leskelődtek már a redőnyök között s azok ellen újra kezdődött a hajtóvadászat; egy fenevad az inasnak a nyakára repült, arra az is elbődült s elkezdett francziául imádkozni: „Sacré! diable d'une punaise volante“; elhányta a fegyvereit s megfutott az egyenlőtlen tusából.

— De hát mit vétettek ezek a jámbor rovarok, hogy úgy félnek tőlük? — kérde Livia.

— Azt, hogy oly irtóztató halottbűzük van, hogy lehetetlen velük egy szobában megmaradni. Ezek a repülő poloskák. Aki egy ilyen állathoz hozzáér, tengeri betegséget kap tőle s ha egyet eltaposnak a szobában, ott minden embert kilel a hideg. Ez az átka ennek a vidéknek. A közeli nádas a hazájuk, onnan jönnek elő ősszel; addig békén vannak a nyári szálláson, akkor aztán beszállásolják magukat a körülfekvő kastélyokba, urilakokba, kolostorokba. Szegény ember házába nem szállnak be. Ezért tartotta a boldogult herczegasszony a baglyot a szobájában; hogy az felalta rögtön a szörnyetegeket, amint az ablakon bejöttek. Én nem is tudom, minek teremtett a jó Isten ilyen állatokat? Csak akkor van tőlük bizton az ember, ha sötét van a szobában.“

A legelső kérdés, mely itt felvetődik, természetesen az, hogy vajjon micsoda fajhoz tartozhatik a fennebb idézett sorokban bencze néven emlegetett repülő poloska? A legtöbb tapasztalt entomológus, azt hiszem, már az első olvasásra okvetlenül reá fog ismerni és tisztában lesz vele, hogy az nem lehet más, mint az a nagy szürke czímeres poloska, melyet legelőször PODA MIKLÓS jezsuita 1761-ben *Cimex nebulosus* néven írt le, mely a szakirodalomban 1832-től 1889-ig *Rhaphigaster griseus* FABR. néven szerepelt s amelyet ma *Rhaphigaster nebulosa* PODA néven ismerünk. Ez az egész Közép- és Dél-Európában, valamint Észak-Afrikában és Nyugat-Ázsiában honos és hazánkban is mindenfelé elterjedt poloska szokott ősszel a házak napsütötte falain és ablakain megjeleni és mindaddig ott alkalmatlankodni, amíg a hidegebbre forduló időjárás elől téli rejtekeibe el nem vonul és téli álomba nem merül.

De vajjon honnan vette JÓKAI a bencze nevet? Ő maga költötte-e, vagy pedig más valakitől hallotta? — Ez iránt annak idején kérdést intéztem magához JÓKAI-hoz és tőle azt a felvilágosítást nyertem, hogy ő a bencze nevet az illető poloskára alkalmazva, a Balaton mellékén és a Velencei-tó környékén a néptől hallotta.

Erre érdeklődni kezdtem a *Rhaphigaster nebulosa* népies neve iránt és kinyomoztam, hogy a bencze név büdös Bencze alakban nemcsak a Balaton és a Velencei-tó környékén, hanem odább Somogy- és Baranyamegyében is él a nép ajkán. A Dunántúl még több népies neve van; ilyenek: büdös Marczi (Tolna, Somogy, Vass), büdös Panna (Tolna, Zala), büdös Margit

és bűdös Margó (Vass).¹ A dunántúli nép tehát e poloskát mindig valami keresztnévvel illeti, mely elé a bűdös jelzőt teszi. Meg van ennek az analogónja a horvát népnyelvben is, melyben a *Rhaphigaster nebulosa* népies neve: smrdljivi Martin (bűdös Márton).

Magyarország többi részében ámbár ismerik e rovar, mégis alig van népies neve. Csak Kalocsáról jegyeztem fel a templo-m-bogár és Kecskemétről a bűdös banka neveket.

A magyar szakirodalomban két magyar névre akadtam. Lósy JÓZSEF a BREHM-féle „Állatok Világa“ magyar kiadásában (Rovarok, 458. l.) a *Rhaphigaster griseus* mintájára a szürke címerespoloska nevet használta, ámbár a bűdös Marczi és bűdös Margit neveket szintén ismerte. JABLONOWSKI JÓZSEF a „Természettudományi Közlöny“ 1918. júliusi füzetében (412. l.) a téli poloska nevet javasolta.

Kérdés, hogy melyik név jobb a kettő közül és hogy melyiket fogadjuk el irodalmi használatra?

A szürke címerespoloska amellett, hogy meglehetősen hosszú, nem is valami jellemző név, mert akad a hazai címerespoloskák (Pentatomidák) közt sok más olyan faj, amelyre még inkább ráillenek a szürke jelző (péld. a *Sciocoris*-fajok).

Ami pedig a téli poloska nevet illeti, ezt sem tartom elég találónak, mert a rovar télen legfeljebb elvéte, csak ha valami különösen védett helyen telet és csak akkor, ha éppen valami rendkívül meleg verőfényes nap kicsalja búvóhelyéről, szokott mutatkozni. Amennyiben leginkább őszkor kerül nagyobb számmal az ember szeme elé, még inkább lehetne talán őszi poloska névre keresztelni. De ez a név sem volna elég jellemző, mert a *Rhaphigaster nebulosa* megjelenése sem szorítkozik csupán az őszi és téli hónapokra, hanem kiterjed az év minden szakára. Amikor tavasszal téli álmából végleg felocsúdik és téli rejtekét elhagyja, különféle bokrokra, cserjékre és lombos fákra költözködik és őszig azokon tartózkodik. Tavaszkor párosodik.² Nymphája nálunk július-augusztusban, ivarérett alakja azonban az év minden hónapjában található. Mindebből kitűnik, hogy a téli poloska név nem igen felel meg az életfolyamat jelenségeinek.

Igy állván a dolog, a LÓSY és JABLONOWSKI használta nevek helyett inkább ajánlanám e poloska-faj megjelölésére a népies bencze nevet és pedig Bencze-poloska alakjában. Ennek nemcsak az az előnye, hogy a népnyelvből származik, hanem az is, hogy ha úgy tetszik, még irodalmi prioritása is megvan. JÓKAI regénye, melyben a bencze először érte meg a nyomdafestéket,

¹ Fejérmegyében úri társaságban Margit-bogár nevet is hallottam.

² PISSOT EMIL francia entomologus április 18.-án figyelte meg párosodását (Bulletin de la Société Entomologique de France, 1888. p. 195.)

1876-ban jelent meg, holott Lósy csak 1906-ban használta először a semmitmondó szürke czímeres poloska nevet, JABLONOWSKI pedig csak 1918-ban ajánlotta a véleményem szerint nem éppen találó téli-poloska elnevezést.

* * *

RÉSUMÉ:

DR. HORVÁTH: La Punaise des groselliers.

L'auteur traite des moeurs et de la biologie du Pentatomide *Rhaphigaster nebulosa* PODA (*grisea* F.) assez connu chez nous par son habitude qu'il quitte en automne, aux approches des froids, les divers arbustes sur lesquels il a passé le printemps et l'été, et vient se réfugier dans les maisons et d'autres bâtimens pour s'y cacher jusqu'au retour du printemps. Cette punaise a, en Hongrie, plusieurs noms vulgaires: Benoît puant, Martin puant, Marguerite puante, Nanon puante, etc.

Még egyszer a paizstetűt evő hernyóról.

Írta: JABLONOWSKI JÓZSEF.

Csakugyan vénülök és mint a vén cigány, elfelejtek naponkint egy-egy nótát, azaz egy-egy biológiai adatot. Köszönöm PAZSICZKY JENŐ dr.-nak, hogy szives volt figyelmeztetni feledékenységemre, mert igazán csak arról van szó. Hiszen azt mondhatom, hogy a paizstetű ellenségek közül ezt ismertem elsőnek, noha akkoron még nem tudtam, hogy miről van szó. Még 1886-ban találtam a *Thalpochares communimacula* Hb. hernyóját, talán 3—4 példányt Berkeszen (Szabolcs vm.), az ottani (1886-ban elhagyott) vadaskertben. Hogy milyen paizstetves fán, bokron élt ez a hernyó, erre ma 36 esztendő után már nem emlékszem, mert habár a vadaskert főfája, mint általában a nyírségi homokon, az akácza volt, volt a vadaskertben egyéb fa-nem is. Akkor igazán nem sejtettem, hogy mit szedtem és mit akartam fel is nevelni, de ami nem sikerült, azt csak 8—10 évvel később tudtam meg néhai ABAFI AIGNER LAJOS-tól. Azokban az években szegény ABAFI AIGNER azon töprenkedett, hogy öregsége napjaiban vajjon mi segíthet még rajta, talán a lepkészet-e, amelynek már régebb idők óta nagy kedvelője volt? Mikor végre nagynehezen bár, de megkönnyebbült szívvel túladdott a poros ódon könyvesboltján, mégis csak a lepkészet segített rajta, mert mint azt már a fiatalabb nemzedék is tudja, AIGNER a Nemzeti Múzeum szolgálatában mint lepkész fejezte be életét.

Tehát ama időben — 1894—1895-ben lehetett — kerestem fel AIGNER-t boltjában, aki otthagya keskeny, emeletes sárga íróasztalát, boldog volt, hogy fogott valakit, akivel kedvére bogarászhatik. Sok egyéb között hamar előkerített egy kis dobozt,

amelyben több paizstetves ág volt s rajta furcsa alakú hernyó és még furcsább külsejű valami, amiről AIGNER azt tartotta, hogy ez az előbbi állatnak a bábja s hogy benne, minthogy már felbon- totta, egy pillebáb van. Nemsokára meg is mutatta egy este a rovarászok összejövetelén a Muhr-vendéglőben a kikelt *Thalpo- chares communimacula* jellemző rajzú pilléjét.

Minthogy akkoron szabad óráimban, de már mint hivatásos bogarász, éppen a régebbi előttem még kevésbé ismert magyar entomológiai irodalommal foglalkoztam, kezembe került FRIVALDSZKY IMRÉ-nek 1865-ben megjelent munkája, a „Jellemző Adatok Magyarország Faunájához“. Ebben a munkában azután rajzban (VII. tábla 13.) is megtaláltam a furcsa hernyó, a báb, a paizstetves- gally rajzát, valamint a 98. és a 166. oldalon a reá vonatkozó adatokat. FRIVALDSZKY IMRÉ-nek ezt az adatát közöltem is akkor AIGNER-rel. De ő, nem tudom, hogy szintén megfelejtkezett-e róla, vagy micsoda oknál fogva bizony hallgatott FRIVALDSZKY adatáról, amikor 1897-ben az ismét életre keltett Rovartani Lapokban (IV. kötet 34. l.) ezzel a lepkével és más helyen FRIVALDSZKY IMRE életrajzával foglalkozott. A sors tréfás szeszélye az is, hogy a Rovartani Lapok akkori társszerkesztője — én valék! Hiába, az ember ne bízzék emlékező tehetségében.

Úgy FRIVALDSZKY, mind AIGNER adataiból kitűnik, hogy ennek a lepke-fajnak hernyója Pest, Buda, Nagyvárad, Pécs és Pozsony, a Mátra vidékén a kökényen („tövisbokron“) és a „barackfán“ élő p ir é k (*Coccus*)-ből, paizstetűből él. FRIVALDSZKY IMRE az illető paizstetűt faji neve szerint *Lecanium persicae* BURM.-nek tartja, tehát a barackfa, amelyen az élt, valószínűleg őszi barackfa volt. A paizstetűfaj, amelyből élt, kérdéses; mert lehet az csakugyan az, amit FRIVALDSZKY említ, vagyis a mai helyes elnevezéssel *Eulecanium persicae* FR., tehát hosszú teknős paizstetű, de lehet a közönséges teknős paizstetű, amely akár az akáczfán, akár az akáczfa közelében növő más fán, bokron is bőségben él. Lehet végül — mint azt AIGNER is említi — *Lecanium prunastri* FONSC., mert az nálunk igen közönséges a szilvafákon, de előfordul az őszi barackfán, valamint a kökénybokron, de ezen a gyümölcs- fán nemcsak a *prunastri* ritka, hanem általában ritka más paizs- tetűfaj is. AIGNER lepke-könyve (1907.) szerint, ez a pille a kökény és kertiszilvafa paizstetűjéből él, hazánk nagy részében gyakori; a Fauna regni Hungariae szerint a Bánság és a Dráván túli rész kivételével az egész országban előfordul és AIGNER állítása szerint helyenkint nem ritka.

Már most, hogy mindezt tudva, miért felejtettem ki a paizs- tetű ellenségei sorából ezt a pillét, annak oka az, hogy noha évről-évre látok és megvizsgállok sok száz paizstetves helyet és növényt, mégis úgy vagyok a *Thalpochares communimacula* her- nyójával, hogy a szabolcsi és az AIGNER mutatta példányon kívül — nem láttam! Sőt akinél kérdezősködtem, hivatásos és műked-

velő lepkészek is azt mondják, hogy hernyója nem közönséges, noha pilléje akad!

Hernyója május-júniusban fordul elő: ez tehát azt jelenti, hogy akkor, amikor a teknős paizstetvek (*Lecanium*, *Eulecanium* stb.) nőtényei már megnőttek, amikor kivált a mézsharmat és részben már korompenész is mutatkozik.

Ahhoz már most sem fér szó, hogy ez a lepke-faj hernyóalakban a paizstetves fán-bokron él, ott tartózkodik: a kérdés csak az, hogy miből? Élettelen, öreg, előző évről megmaradt (üres) anyapaizsokból, vagy friss, élő tojással még teli anyapaizstetvekből, vagy végül a fertőzött, paizstetves fa gallyán, dereka héján bőven előforduló korompenész-gombából-e?

Ahogy Pázsiczky kis figyelmeztető közleményén gondolkodom és számot vetek azzal, hogy miért is került ki az a pille a figyelmemet, noha legalább húsz éve ismerem a paizstetűfogyasztó tulajdonságáról szóló hazai adatokat is, úgy sejttem, hogy ezt az érdekes pillét még sem ismerjük talán egészen. Azt tartom, hogy vidéki lepkész-barátaink nem végeznének egészen hiábavaló munkát, ha egy kissé behatóbban néznének utána e faj életmódjának és egyes kevésbé ismert részleteinek! Erre különben 1897-ben felhívta a hazai megfigyelőket már Aigner is. (Rov. Lapok IV. 1897, p. 137.)

Ennek a pillének hernyóját elsőizben nehéz észrevenni, mert hátul már kicsi korától saját szerű és saját szövésű takaró borítja. Ez a takaró belül fehér, kívül piszkos és tele van beleszótt anyapaizstetű törmelékével, saját ürülékével, porral és egyéb mással. Ez a takaró nem zsák, — hanem paizsalakú és az állat hátát, oldalát takarja. A hernyó mindig a hátán magával hurczolja. Ha csendesen egy helyen vesztegel, inkább az ág valami természetes duzzadtságára emlékeztet, mint állatra. E miatt nehéz nyomára jönni. A hernyó maga erős, vastag, ráncos, puha testű, halvány rózsaszínű. Poczakos termete, parányi lába miatt inkább kukacznak, mint hernyónak látszik.

Ha elérte bebábozódása idejét, takaróját odaköti a szilárd aljathoz és bebábozódik alatta.

* * *

A U S Z Ü G :

J. JABLONOWSKI: Nochmals über die Schildläuse verzehrende Raupe.

Verf. (vergl. Pázsiczky: Rovartani Lapok XXV. 1918, p. 57.) war die Tatsache, dass die Raupe von *Thalpochara communimacula* Feind der schädlichen Schildläuse ist, bekannt. Im Jahre 1886 fand er sie bei Berkesz (Com. Szabolcs), später züchtete sie Aigner und E. FRIVALDSZKY bildete sie schon 1865 (Jellemző adatok Magyarország faunájához. Taf. VII, fig. 13) auf einem mit Schildläusen bedeckten Ästchen ab.

Magyarországi rovargyűjtésem jegyzéke.

Irta: Dr. SZILÁDY ZOLTÁN.

V. Orthoptera.¹

Magyarország különböző részeiben végzett gyűjtéseim érdekesebb és feljegyezni való adatait folytatólagosan közölni akarván, ez alkalommal az egyenesszárnyú rovarokra kerül a sor. A meghatározásokat részben Dr. PONGRÁCZ SÁNDOR-nak és néhai KUTHY DEZSŐ-nek köszönhetem.

Forficula auricularia L. — Nagyenyed VII—IX; Nyírmező-Kőköz IX; Abrudbánya VIII; Radnai havasok (800—1900 m.) VIII; Pareng-havas (1600 m.) VIII.

Sphingolabis albipennis CHARP. — Nagyenyed VIII.

Chelidura aptera MEG. — Nyírmező-Kőköz IV.

Ectobia lapponica L. — Nagyenyed V—VII; Oláh-Lapád, Felső-Orbó, Topánfalva, Torda, Radnai havasok (1300 m.) VII.

— *livida* F. — Nagyenyed V—VII; Felső-Orbó, Detonáta, Tusnád.

Blatta germanica L. — Gyulafehérvár VI.

Loboptera decipiens GERM. — Spalato VI.

Stylopyga orientalis L. — Nagyenyed VIII—IX; Néma VII.

Mantis religiosa L. — Nagyenyed X; Oláh-Apahida VIII.

Mecostethus grossus L. — Nagyenyed VIII—IX; Remete (Alsó-Fehér m.), Tusnád.

Chrysochraon brachypterus OCSKAY — Havasgyógy VIII.

— *dispar* HEYER — Körmöczbánya VIII.

Stenobothrus crassipes OCSKAY — Miriszló VII.

— *stigmaticus* RAMB. — Detonáta VIII.

— *lineatus* PANZ. — Nagyenyed VII; Remete, Igenpataka, Tusnád, Radnai havasok (1400 m.) VII; Torja VII; Pareng-havas (1900 m.) VIII; Nyírmező-Kőköz VII.

— *miniatus* CHARP. — Remete VII; Nyírmező-Kőköz, Magyar-Lapád.

— *viridulus* L. — Nagyenyed VII; Radnai havasok (1100 m.) VII.

— *rufipes* ZETT. — Nagyenyed VI—IX; Topánfalva, Magyar-Bagó, Vizakna, Nyírmező-Kőköz, Detonáta, Igenpataka, Miriszló, Tusnád, Radnai havasok (1100—1400 m.) VII—VIII; Pareng-havas (1900 m.) VIII; Magyar-Lapád.

— *haemorrhoidalis* CHARP. — Gyulafehérvár VII; Detonáta VIII; Igenpataka IX; Tusnád VII; Pareng-havas (1900 m.) VIII; Gyilkos-tó VII.

— *morio* F. — Remete (Alsó-Fehér m.) VII.

— *apricarius* L. — Tusnád VII.

— *bicolor* CHARP. — Nagyenyed VIII—IX; Magyar-Bagó, Miriszló, Igenpataka, Tusnád, Zengg.

¹ Lásd: Rovartani Lapok XXII, 1915, p. 72.

- Slenobothrus biguttulus* L. — Nagyenyed IX; Magyar-Bagó, Tusnád.
 — *pulvinatus* FISCH.-WALDH. — Magyar-Bagó VIII; Vizakna VII.
 — *elegans* CHARP. — Vizakna VII.
 — *dorsatus* ZETT. — Nagyenyed IX; Remete (Alsó-Fehér m.), Tusnád, Torda.
 — *parallelus* ZETT. — Nagyenyed VII—IX; Remete (Alsó-Fehér m.), Verespatak, Topánfalva, Gyulafehérvár, Detonáta, Igenpataka.
Gomphocerus rufus L. — Nagyenyed VII—IX; Magyar-Bagó, Oláh-Lapád, Igenpataka, Pilis-Szent-László, Budaörs.
Stethophyma flavicosta FISCH. — Igenpataka VII; Remete (Alsó-Fehér m.), Tusnád.
 — *fuscum* PALL. — Igenpataka VII—VIII; Remete, Nyírmező-Kököz, Tusnád, Torja, Homoród-Almás, Körmöczbánya.
Epacromia thalassina F. — Nagyenyed VII; Budaörs IX.
Sphingonotus coeruleans L. — Nagyenyed VII; Topánfalva VIII.
Oedipoda coerulescens L. — Nagyenyed VII—IX; Remete (Alsó-Fehér m.), Pareng-havas (1900 m.) VIII.
Pachytilus nigrofasciatus FIEB. — Magyar-Lapád VII; Miskolcz VII.
Psophus stridulus L. — Nagyenyed VII—VIII; Igenpataka, Detonáta, Hargita, Radnai havasok (750 m.) VII.
Caloptenus italicus L. — Nagyenyed VII—IX; Tövis, Gyulafehérvár, Remete, Magyar-Bagó, Mirisztó (színtelen szárnyakkal).
Cuculligera hystrix GERM. — Zengg VIII.
Podisma alpina KOLL. — Tusnád VIII.
 — *v. collina* BR. — Körmöczbánya VIII.
 — *Fieberi* SCUDD. — Igenpataka VII; Csákyai kő VIII; Magyar-Bagó VIII; Verespatak VIII; Miskolcz-Hámor VII.
 — *Schmidti* FIEB. — Magyar-Bagó VII; Zengg VII.
Tettix bipunctatus L. — Nagyenyed V—VI; Topánfalva VIII; Marosújvár, Nyírmező-Kököz.
 — *Kraussi* SAULCY — Nagyenyed V—IX; Alsó-Orbó VI; Torja VII; Budakesz V.
 — *subulatus* L. — Nagyenyed V—IX; Felső-Orbó, Magyar-Bagó, Remete, Topánfalva.
Poecilimon affinis FIEB. — Torda VIII.
 — *Brunneri* FRIV. — Bedellő VII.
 — *Fussi* BRUNN. — Nagyenyed VII.
 — *Schmidti* FIEB. — Nagyenyed VIII—IX; Magyar-Bagó.
Barbitistes serricauda F. — Magyar-Bagó VII; Vihnye VII.
Isophya brevipennis BRUNN. — Radnai-havasok (1400 m.) VII.
 — *pyrenaica* RAMB. — Nagyenyed VII—VIII; Hargita, Homoród-Almás, Radnai-havasok (1300—1400 m.) VII—VIII; Körmöczbánya.
 — *speciosa* FIEB. — Pareng-havas (1900 m.) VIII.
Leptophyes albovittata KOLL. — Nagyenyed VII—VIII; Radnai-havasok (900 m.) VIII; Körmöczbánya.

- Leptophyes laticauda* FRIV. — Nagyenyed VII.
Phaneroptera falcata SCOP. — Nagyenyed VIII—IX.
Meconema varium F. — Nagyenyed VIII; Igenpataka VII.
Xiphidium dorsale LATR. — Nagyenyed VIII—IX; Magyar-Bagó.
 — *fuscum* F. — Nagyenyed IX; Magyar-Bagó, Gyulafehérvár VIII.
Conocephalus mandibularis CHARP. — Nagyenyed IX—X.
Locusta cantans FUESSLY — Radnai-havasok (900 m.) VIII; Kör-
 möczbánya VIII.
 — *viridissima* L. — Nagyenyed IX; Igenpataka VII; Székely-
 udvarhely VIII.
Pachytrachelus gracilis BRUNN. — Nagyenyed VII.
Thamnotrizon cinereus L. — Havasgyógy VIII; Körmőcbánya VIII.
 — *fallax* FISCH. — Nagyenyed VII; Havasgyógy VIII; Bedellő VII;
 Igenpataka X.
transsylvanicus FISCH. — Detonáta VIII; Igenpataka X; Topán-
 falva VII; Radnai-havasok (1300—1600 m.) VI—VIII.
Platypleis bicolor PHIL. — Nagyenyed VII; Vizakna VII.
 — *brachyptera* L. — Detonáta VIII.
 — *grisea* F. — Nagyenyed VII—VIII; Gyulafehérvár, Remete
 (Alsó-Fehér m.), Tövis, Miriszló.
Decticus verrucivorus L. — Nagyenyed VII—VIII; Oláh-Lapád
 VIII; Igenpataka X; Radnai-havasok (900—1300 m.) VIII;
 Körmőcbánya.
Ephippigera vitium SERV. — Nagyenyed VII—IX.
Oecanthus pellucens SCOP. — Nagyenyed VIII—X; Havasgyógy.
Gryllus burdigalensis LATR. — Hátszeg VII.
 — *campestris* L. — Igenpataka VII; Tihany VI; Szkléno VII.
 — *desertus* PALL. — Nagyenyed V—IX (1918-ban tömegesen);
 Radnai-havasok (1300 m.) VII; Magyar-Lapád.
 — *domesticus* L. — Nagyenyed, Kolozsvár.
Myrmecophila acervorum PALL. — Visegrád VI.
Gryllotalpa vulgaris LATR. — Nagyenyed V—VII.
Tridactylus variegatus LATR. — Párkány VIII (a Dunaparton).

* * *

AUSZUG:

Dr. Z. SZILÁDY: Verzeichniss meiner Insekten-
 ansammlungen in Ungarn. V. Orthoptera.

Verfasser gibt ein Verzeichniss der in verschiedenen Gebieten
 von Ungarn gesammelten Orthopteren, nebst ihren Fundorten.

Bogarászás a déltiroli határvidéken.

Irta : Dr. DUDICH ENDRE.

II.¹

2. A Toblinó-tó.

1917. június 5.-én és július 20.-án Trientből Tioneba igyekezve, csapatunk pihenőt tartott a Toblino-tónál (Lago di Toblino), amely körülbelül a fele útján fekszik az említett útvonalnak, 250 m. tengerszínfeletti magasságban.

A tó Sarche di Lasino és Sarca di Calavino községek közelében terül el, nem messze onnét, ahol a Sarca folyó áttörve a mészhegyeket, délnek fordul, hogy a Garda-tó felé siessen. A tó délnyugat-északkeleti irányban nyúlik el, hosszúsága nem egészen két kilométer, szélessége pedig alig éri el az egy kilométert. Északkeleti sarkán összeköttetésben áll a S. Massenza-tóval.

Északnyugati partjáról egy kis félsziget nyúlik be a tóba, ezen áll az ódon Toblino-várkastély (Castell Toblino), köröskörül fecskefarkalakúlag szakgatott kőkerítéssel elzárva a víz felől. Az egész várkastély, háttérben a Mte Garsole (966 m.) sziklafalaival, megkapóan bájos képet nyújt. Jelenleg kórháznak van berendezve. A betegeknek valóságos kis paradicsom ez, ahol cziprusok emelkednek az ég felé, délvidéki cserjék, fák adnak menedéket a nap heve ellen, köröskörül a tó vizén sárga és fehér tavirózsák ringanak, a napfényen pávák villogtatják tollazatukat.

Az erős menetelés után, a nagy hőségben csak úgy immelámmal ment a gyűjtés, így igazán csak az épen a kezem ügyébe kerülő bogarakat szedtem össze. A legénység a kilátásba helyezett cigaretták ellenére sem mutatott nagy hajlandóságot a gyűjtésre, csak a *Morimus asper* SULZ. néhány szép példánya és egy nőstény *Polyphylla fullo* L. került általuk a gyűjtőüvegbe.

A vízben, daczára, hogy vízinövény volt elég a széléken, alig akadt bogár. Mindössze néhány *Platambus maculatus* L. úszkált a *Nymphaea*-levelek közt, ezeknek az alján pedig *Cercyon analis* PAYK. és *Dryops luridus* ER. tanyáztak.

Röptükben fogtam a *Stenolophus teutonius* SCHRK., *Rhagonycha femoralis* BRULL., *Malachius affinis* MÉNTR. fajokat, továbbá a ritka *Drilus flavescens* GEOFFR. egy hímjét.

A kövek alatt csupa közönséges bogár volt található: *Harpalus smaragdinus* DUFT., *tardus* PANZ., *Anisodactylus binotatus* v. *spurcaticornis* DEJ., *Philonthus fuscipennis* MANNH., *quisquiliarius* GYLL. és még a *Zyras laticollis* MÄRK. egy példánya.

A bogárhálóval való gyűjtés a következő fajokat eredményezte: *Anthophagus bicornis* ab. *nivalis* REY., *Rhagonycha femo-*

¹ Első részét lásd a Rovartani Lapok XXV. (1918.) kötetének 102—112. oldalain.

ralis BRULL., *Pygidia laeta* F., *Malachius aeneus* L., *Dasytes flavipes* OL., *Coccinella 10-punctata* ab. *4-punctata* L., ab. *humeralis* SCHALL., ab. *bimaculata* PONT., *Propylaea 14-punctata* L., *Brachylacon murinus* L., *Selatosomus latus* F., *Melanotus tenebrosus* ER., *Trachys minuta* L., *Ochina ptinoides* MARSH., *Gonodera murina* L., *Gynandrophthalma cyanea* F., *affinis* HELLW., *Cryptcephalus flavipes* F., *Phaedon cochleariae* ab. *neglectus* SAHLB., *Haltica fruticola* WS., *oleracea* L., *Sphaeroderma rubidum* GRAELLS., *Cassida vibex* L., *sanguinosa* SUFFR., *Sitona sulcifrons* THUNBERG, *cylindricollis* FAHRS., *humeralis* STEPH., *Phyllopertha horticola* L.

Este a *Luciola italica* L. ezreinek fényjátékában gyönyörködtünk. Csak elvétve akadt köztük egy-egy *Lampyris noctiluca* L.

3. A Lessini Alpok és a Sугanavölgy.

A Déli Mész-kő Alpoknak egyik tagját képezik a Lessini Alpok (Mti Lessini), az Etsch és a Brenta közt. A geologusok tirolvelencei rögnök nevezik ezt a hegységet, amelynek területén állandóan heves harcok folytak. Itt gázolta el 1916. évi offenzívánk az olasz erődövet, itt vannak a Civaron, Zebio, Interrotto, Erio, Meletta, Cimone, Pasubio, Zugna Torta stb. hegyek, amelyeknek minden köve hőstettekről beszélhetne és ennek egy része a Sette Comuni, a Hétközség fennsíkja, amely oly sok katona emlékezetébe feledhetetlenül véste be magát borzalmaival.

Főtömege mész és dachsteindolomit (triasz, júra, kréta), amelybe a folyók, a Brenta, Astico, Terragnolo (Leno di Terragnolo) és a Leno di Vallarsa mély völgyeket vágva, többé-kevésbé önálló részekre tagolják (lavaronei plateau, folgariai plateau stb.). Ezek a canonszerű völgyek mind megannyi gyönyörű feltárások, amelyek bámulatos rétegsorozataikkal, csodálatos gyűrődéseikkel ejtik bámulatba az embert. A legimpozánsabb völgyek egyike a vadregényes Assa-szurdok, továbbá Roveretótól keletre a Leno di Terragnolo völgye.

Ha ezeknek a mély völgyeknek valamelyikéből az ember a véget érni nem akaró szerpentineken felkapaszkodott a hegység párkányára, akkor dombos, hullámos fennsík áll előtte, amelyen rendesen nem nagyok a magassági különbségek. Az olasz síkság felé megint hatalmas sziklafalakkal esik alá a hegység.

A Lessini Alpoknak számos pontján megfordultam csapattal, de csak két helyen voltak olyanok a viszonyok, hogy a gyűjtés lehetséges volt. Bocaldo környékén július első felében és a Grigi-völgyben augusztus végén és szeptember elején.

Ha Roveretóból a Leno di Terragnolo völgyében S. Nicolig megyünk, ismét hatalmas szerpentineken jutunk fel Pozza községbe és innét a valamivel alacsonyabban levő Bocaldoba. Bocaldo körülbelül 750 m. magasban épült, annak a völgynek északkeleti lejtőjén, amely a M. Spil-t (1706 m.) a Col Santo

(2114 m.) nagy fennsíkjától elválasztja. Egészen kis község, melynek olasz módra épült házai közt alig van ép, a legtöbb romokban hever.

A vidék meglehetősen kopár, kietlen mészkősziklák mindenfelé. Valamikor terraszos gazdálkodás folyt itt, ma keresztül-kasul szelik az elhagyott állások, mindenfelé hatalmas gránát-tölcsérektől van felszakgatva a kevés termőföld. A sziklák közt néhány meszet kedvelő növény, pl. a *Potentilla caulescens* L. daczolt a nagy hősséggel, árnyas helyeken pedig a *Cyclamen europaeum* L. fordult elő nagy mennyiségben. Ott tartózkodásunk alatt állandóan roppant nagy, fullasztó hőség volt és még kellemetlenebbé tette a dolgot a rengeteg czikáda, amely szakadatlan czirpeléssel kínozza füleinket.

A völgyben csörgedező patak partján *Bembidion tibiale* DUFT., *decorum* PANZ., *nitidulum* MARSH., *quadriguttatum* F. szaladgált, kevesebb volt a *Nebria Jockischi* v. *nigricornis* VILLA és a *Chlaenius vestitus* PAYK. A vízben fekvő kövek alatt hiába kutattam Dryopidák után, csak egy Dytiscida-faj, az *Agabus guttatus* PAYK. került innét elő. Egy hatalmas, 42 cm.-es gránáttól származó töcsér épen az útjába esett egy kis vízérnek, úgy, hogy szép kerek tavacska képződött, amelyben vígan úszkált az *Ilybius fuliginosus* F. Ugyaninnét gyűjtöttem az *Anacaena limbata* F. és a *Dryops luridus* ER. fajokat is.

A kövek alatt a következő fajok tanyáztak: *Ophonus azureus* F., var. *similis* DEJ., *pubescens* MÜLL., *Harpalus distinguendus* DUFT., *atratus* LATR., *rubripes* DUFT., *honestus* DUFT., *Anisodactylus nemorivagus* DUFT., *Amara familiaris* DUFT., *lucida* DUFT., *Abax ater* VILL., *Pterostichus vulgaris* L., *Calathus fuscipes* var. *punctipennis* GERM., *melanocephalus* L., *Deleaster dichrous* GRAV., *Platystethus arenarius* GEOFFR., *Xantholinus linearis* OL., *Philonthus sanguinolentus* GRAV., *debilis* GRAV., *varius* GYLL., *sordidus* GRAV., *Staphylinus caesareus* CEDERH., *Ontholestes murinus* L., *Tachyporus nitidulus* F., *Atheta vestita* GRAV., *Byrrhus pustulatus* FORST., *Anthicus floralis* v. *formicarius* GOEZE. Ugyancsak kövek alatt fordul elő itt a vidéknek egyik nevezetes faja, a *Molops (Tanythrix) marginepunctatus* DEJ.

Növényeken, falakon stb. más helyeken még előfordultak: *Ebaeus appendiculatus* ER., *Troglops albicans* L., *Haplocnemus tarsalis* SAHLB., *Danacaea pallipes* PANZ., *Corynetes coeruleus* DEG., *Necrobia violacea* L., *Nitidula rufipes* ab. *castanea* SAHLB., *Laemophloeus ater* OLIV., *Enicmus minutus* L., *Semiadalia 11-notata* SCHNEID., ab. *cardui* BRAHM., *Adalia bipunctata* L., *Coccinella 14-pustulata* L., *conglobata* L., *Propylaea 14-punctata* ab. *tetragonata* LAICH., *Attagenus piceus* OLIV., *Selatosomus aeneus* ab. *germanus* L., *Agriotes ustulatus* SCHALL, var. *flavicornis* PANZ., *Melanotus tenebrosus* ER., *Anthaxia quadripunctata* L., *Anobium striatum* OL., *Anoncodes alpina* SCHMIDT., *Oedemera flavipes* F.,

Mordellistena pumila GYL., *Anaspis brunnipes* MULS., *Leptura rubra* L., *Stenopterus rufus* L., *Hylotrupes bajulus* L., *Rhopalopus clavipes* F., *Aromia moschata* L., *Clytanthus varius* F., *Lachnaea italica* WS., *Cryptocephalus fulvus* GOEZE., *Luperus circumfusus* MARSH., *Polydrosus sericeus* SCHALL., *Sitona sulcifrons* THUNBRG., *Phytonomus variabilis* HBST., *Sibinia cana* HBST., *Haplidia transversa* F., *Potosia angustata* ab. *Diocletiana* REITT.

Esténként itt is a *Lampyris noctiluca* L. és a *Luciola italica* L. világítottak.

A délkeletre fekvő Malga Cheserleből egy-egy *Rhagium inquisitor* L. és *bifasciatum* F. kerültek üvegembe.

Július 10.-én kirándultam a Mte Pazulra, amely a Col Santo (2114 m.) menedékesen emelkedő fennsíkjának északnyugati párkánya. Körülbelül 1600 m. magas, Pozza felől csaknem a tetejéig kényelmes, jól leplezett hadiúton lehet feljutni. Mivel zivatarra volt kilátás, gyorsan haladtam felfelé, hogy minél hamarabb elérjem a havasi rétet. Így útközben nem sokat gyűjtöttem, mindössze *Bembidion lampros* HBST., var. *properans* STEPH., *nitidulum* MARSH., *Abax parallelepipedus* DEJ., *Pterostichus cupreus* L., *Agonum dorsale* PONTOPP., *Brachynus crepitans* L., *Anthaxia quadripunctata* L., *Leptura maculata* PODA, *Trichius fasciatus* L. kerültek a kezembe.

Az erdőhatáron itt is, mint a Cima Serán, jellemző az, hogy tűlevelűöv nincs, hanem alacsony bükkfabokrok képezik a felső határt, körülbelül 1550 m. magasságban. Ezen felül gyönyörű havasi rét terül el, mely mint perzsa szőnyeg süppedezik az ember lába alatt. A flóra tagjai természetszerűleg túlnyomóan mészkedvelő fajok, melyeket felsorolni hosszadalmas volna. Csak egy csinos, nagyon kellemes illatú Orchideát említek meg, a *Nigritella angustifolia* RICH.-t, amely itt bámulatos mennyiségben tenyészik. A réten, amelynek szinpompájával szemünk alig tudott betelni, itt-ott nagy, kerek, sárgásfehér foltok terjengtek, körülvéve apróbb, szétszórt fehér pontoktól. Gránáttölcsérek voltak ezek, amelyekben felszínre került a fehéres, szürkés mészkő, körülöttük pedig a kivágott kövek heverték.

A hálóba a következő fajok kerültek: *Rhagonycha femoralis* BRULL., *Dasytes obscurus* GYLL., *Meligethes solidus* KUGEL., *Cryptocephalus cordiger* L., *bipunctatus* ab. *sanguinolentus* SCOP., *nitidus* L., *bilineatus* L., *Phyllobius maculicornis* GERM., *viridicollis* F., *Larinus sturnus* SCHALL., *Miarus graminis* GYLL., *Phyllopertha horticola* L.

A kövek alatt az *Amara similata* GYLL., *ovata* F., *Molops marginepunctatus* DEJ., *Pterostichus coerulescens* L., *baldensis* SCHM., *Synuchus nivalis* PANZ., *Byrrhus pustulatus* FORST., *Selatosomus aeneus* L., *Athous quadricollis* DESBR., *Otiorrhynchus fortis* ROSH., *caudatus* ROSSI. fajok tanyáztak, hangyák társaságából pedig a myrmecophil *Zyras fulgidus* GRAV., és a *Mycetochara pyg-*

maea REDTB. fajokat gyűjtöttem. A köveken a *Heptaulacus villosus* GYLL. több példánya üldögélt.

Sajnos, a kezdődő zápor félbeszakította a gyűjtést és kénytelenek voltunk lefelé indulni, pedig kétségtelen, hogy még számos érdekes fajt gyűjthettünk volna, hisz' nem messze, a Col Santo tetején hó csillogott és a bogárgazdagságáról híres Mti. Lessinin voltunk!

Augusztus végén a Grigi-völgybe kerültünk. A Grigi-völgy a folgariai fennsík délkeleti párkányát képező M. Tormeno (1293 m.) és M. Seluggio (1100 m.) közt van, rövid, mély völgy, amely a felrobbantott csúcsú M. Cimone-tól nyugatra a Rio Freddo völgyébe torkollik. Itt jön le a fennsíkról az Arsieroba vezető út. Négy kis olasz falu (Grigi, Mori, Pasguali és Poli) romjai meredeznek benne, az ötödik, néhány házból álló csoport, daczára, hogy épen az első vonalba esett, csodálatosképen csaknem teljesen ép maradt. Ezt az előttünk ott állott magyar ezred Domsalfalunak nevezte el. Magyar falu olasz területen!

Itt az élet szépen indult, kellemesnek ígérkezett, de néhány nap múlva szabadságra jöttem haza, így keveset gyűjthettem. Az itt gyűjtött fajok a következők: *Nebria Jockischi* v. *nigricornis* VILLA, *Bembidion lampros* HBST., *decorum* PANZ., *Chlaenius vestitus* PAYK., *Harpalus honestus* DUFT., ab. nov. *pallidipes* REITT.,¹ *Anisodactylus nemorivagus* DUFT., *Abax ater* VILL., *Molops marginepunctatus* DEJ., *Pterostichus coerulescens* L., *metallicus* F., *fasciatopunctatus* CREUTZ., v. *seticollis* GANGLB., *Agabus didymus* OL., *guttatus* PAYK., *Oxytelus piceus* L., *Xantholinus punctulatus* PAYK., *Philonthus quisquiliarius* GYLL., *Staphylinus similis* F. var. nov. *grigiensis* REITT.,¹ *Hydraena gracilis* GERM., *Esolus angustatus* MÜLL., *Helmis Maugei* BEDEL., *Chrysochloa speciosissima* ab. *violacea* LETZN., *Melasoma populi* L., *Crepidodera melanostoma* REDLB., *ferruginea* SCOP., *Longitarsus curtus* ALL., *Otiorrhynchus caudatus* ROSSI., *montivagus* BOH., *Sitona sulcifrons* THUNBG., *Phytonomus punctatus* F., *Apion seniculus* KIRB., *Aphodius sticticus* PANZ., *rufipes* L., *Onthophagus taurus* SCHREBER.

A Lessini Alpoknak északi határát a Val Sugana, a Sugana-völgy képezi, amelybe az erősen felgyúrt rétegek hatalmas, meredek sziklafalakkal esnek alá. A Sugana-völgy nevezetes törésvonal, amelynek mentén a tirol-velencei rög mészkövei lesülyedtek és egy szép phyllitvonulatnak adnak helyet. Ez a szigetszerűen felbukkanó phyllitvonulat, mely Pergine mellett, a Caldonazzo- és Levicoi-tó mindkét oldalán, továbbá Centa környékén van szépen feltárva, alapját képezi az északra elterülő déltiroli porphyrtáblának és északkeleti irányban messze húzódik Primiero, Agordo felé, miközben a Cima d' Asta (2848 m.) hatalmas gránittömege töri át. Déli határát képezi a Sugana-törésvonal, amely Borgoig a völgyben húzódik, itt azonban belevág a hegységbe és észak-

¹ Wiener Ent. Zeit. XXXVII, 1918, p. 160.

keleti irányban haladva egyszersmind elvátaszta a dolomitterületet a délibb mészzónától.

A Sugana-völgy Dél-Tirolnak legszebb vidékei közé tartozik, amely kellemes éghajlatával, híres ásványvizeivel (levicoi, roncegnoi) és természeti szépségeivel az idegenek ezreit vonzotta magához. Itt vannak a szépfekvésű Caldonazzo- és Levicoi tavak, amelyeknek közös lefolyása a Brenta folyó. A Brenta balpartján épült Levico, mely ma természetesen teljesen katonasággal van megszállva. Annak ellenére, hogy csaknem közvetlen közelében húzódott egykor a frontunk, a városban alig esett kár. Pedig véres harcok folytak ezen a vidéken, amelyekben csapatom is tevékeny részt vett. Az olaszok nagyon erőszakolták itt a Trientbe vezető utat. Közvetlenül az Adamello-csoportba való kerülésünk előtt, 1917. június közepén rövid ideig Levicoban voltunk, úgy, hogy két kis gyűjtési sétát tehettem a város közvetlen környékére.

Június 13.-án a városon keresztül folyó patak mentén bogarásztam. Az itt gyűjtött fajok a következők: *Asaphidion pallipes* DUFT., *Bembidion Andreae* v. *Bualei* DUV., *quadriguttatum* F., *Harpalus rubripes* DUFT., *honestus* DUFT., *Anisodactylus binotatus* F., *Pterostichus coerulescens* L., *Laccophilus virescens* BRAHM., *Stenus carbonarius* GYLL., *flavipes* STEPH., *Paederus limnophilus* ER., *Hydraena riparia* KUG., *morio* KIESW., *Cantharis rufa* L., *Pygidia laeta* F., *Malachius aeneus* L., *geniculatus* GERM., *Dasytes plumbeus* MÜLL., *Meligethes coracinus* STURM., *symphiti* HEER., *Enicmus transversus* OL., *Scymnus frontalis* F., *Coccidula sentellata* HBST., *rufa* HBST., *Dryops striatopunctatus* HEER., *luridus* ER., *Anthrenus verbasei* L., *museorum* L., *Brachylaeon murinus* v. *Kokeili* KÜST., *Athous haemorrhoidalis* F., *Trixagus dermestoides* L., *Anoncodes ruftventris* SCOP., *Oedemera lurida* MARSH., *Mordella aculeata* ab. *leueaspis* KÜST., *Stenopterus rufus* L., *Haploenemia curculionides* L., *Plateumaris consimilis* SCHRK., *Clytra quadripunctata* L., *Cryptocephalus flavipes* F., *Exosoma lusitanica* L., *Luperus niger* GOEZE., *Haltica fruticola* Ws., *Sphaeroderma testaceum* F., *Cassida vibex* L., *Sitona longulus* GYLL., *humeralis* STEPH., *Dorytomus validirostris* GYLL., *Ceutorrhynchus campestris* GYLL., *Gymnetron linariae* PANZ., *Cionus hortulanus* GEOFFR.

Július 14.-én a Brenta partján kövek alatt a következő fajokot találtam: *Bembidion decorum* PANZ., *Ophonus griseus* PANZ., *Harpalus atratus* LATR., *rubripes* var. *sobrinus* DEJ., *Anisodactylus nemorivagus* DUFT., *Amara lucida* DUFT., *Pterostichus cupreus* L., *Brachynus explodens* DUFT., *Oxytelus sculptus* GRAV., *Stenus biguttatus* L., *clavicornis* SCOP., *Paederus gemellus* KR., *Staphylinus similis* F., továbbá nagy mennyiségben fordult elő az *Orectochilus villosus* MÜLL., még pedig közvetlenül a víz szélén, vagy részben a vízben fekvő kövek alján. Felzavartatva, egyáltalában nem igyekeztek befelé menekülni, hanem legfeljebb a szomszédos kőig úsztak és ott kerestek menedéket. Ennek oka nyilvánvalóan a víz

rohamossága volt. Néhány példányt a víz közepére dobva, ezek azonnal a part felé igyekeztek, ami a víz rohamossága miatt csak nagy nehezen sikerült nekik. Ahol a víz folyása csendesebb volt, ott a hálóból a következő fajok kerültek elő: *Hydroporus morio* HEER, *discretus* FAIRM., *Agabus guttatus* PAYK., *Platambus maculatus* L., *Ilybius fuliginosus* F., *Helophorus brevipalpis* var. *montenegroinus* KUW., *Anacaena limbata* F., *Helochares griseus* F., *Laccobius nigriceps* var. *maculiceps* ROTTBG., *scutellaris* MOTSCH., *Coelostoma orbiculare* F., *Cercyon obsoletus* GYLL.

A parttól nem messze egy malom állt, amelynek vízvezető csatornája ki volt deszkázva és sok lehullott lomb gyült meg benne. Itt tanyáztak: *Dyschirius globosus* HBST., *Tachys sexstriatus* DUFT., *Stenus bipunctatus* ER., *silvester* ER., *cicindeloides* SCHALL., *Gauropterus fulgidus* F., *Philonthus fimetarius* GRAV., *sordidus* GRAV., *fulvipes* F., *nigritulus* GRAV., *Atheta palustris* KIESW., *Aleochara intricata* MÄNNH., *Scaphosoma agaricinum* L., *Olibrus flavicornis* STRM., *affinis* STRM. A csaknem teljesen kiszáradt vízvezető árok egyik tócsájába dőlve egy fűzfa feküdt. Megfordítva, a kéreg vízben volt részén sok száz *Helminthina* hemezsegett, amelyeknek nyilván ez volt az utolsó menedékük a kiszáradó árokban, azért húzódtak valamennyien ide. Csaknem mind a *Latelmis Volckmari* PANZ. fajhoz tartoztak, csak néhány *Latelmis opaca* MÜLL., akadt köztük.

Az árok partjait szegélyező fűzfabokokról, égercserjékről és egyéb növényzetről gyűjtöttem még, továbbá a köveket kutattam át, de az eredmény nem volt kielégítő. Innét valók a következő fajok: *Platyderus rufus* DUFT., *Calathus melanocephalus* L., *micropterus* DUFT., *Hister bissextriatus* F., *Luciola italica* L., *Danacaea nigritarsis* KÜST., *Adalia bipunctata* ab. *4-maculata* SCOP., *Coccinella 7-punctata* L., *Synaptus filiformis* F., *Hypnoidus dermestoides* ab. *bipustulatus* SCHILSKY., *Oedemera flavipes* F., *Plagioderma versicolor* LAICH., *Melasoma aenea* ab. *haemorrhoidalis* L., *Agelastica alni* L., *Phyllobius oblongus* L., *Polydrosus sericeus* SCHALL., *Sitona sulcifrons* THUNBG., *puncticollis* STEPH., *humeralis* STEPH., *Phytonomus nigrirostris* F., *Mecinus janthinus* GERM., *Apion varipes* GERM., *Dorcus parallelepipedus* L., *Oxyomus silvestris* SCOP., *Onthophagus fracticornis* PREISL.

4. Neumarkt és a Travignolovölgy.

Ez a fejezet tulajdonképpen beszámolásom elejére tartozott volna, mert ezen a szakaszon köszöntött ránk a tavasz, itt kezdem meg a bogarászást. De a balszárnyán volt annak a front-résznek, amelyet megismerni alkalmam volt, így hát utoljára maradt.

Neumarkt Trienttől északra, az Etsch völgyében fekszik, a német-olasz nyelvhatáron. Felette emelkednek a triaszkorú kőze-

tekből álló Cislón (1565 m.) és Königswiese (1623 m.) hegyek. Maga a város meglehetősen ósdi, piszkos, utczái szűkek, szóval már erősen meglátszik rajta az olasz hatás. Forgalma azonban igen nagy, mert a tőle nem messze fekvő Auerral együtt fontos középpont mindazon csapatok számára, amelyek innét a luganoi hágón át a Fleimsthalba és onnét a Costa Bella—Colbricon—Cauriol frontszakaszra igyekeztek.

Márczius 23.-án (1917) hajnalban érkezett meg menetszázadunk Neumarktba. Nagy örömmünkre azt a rendeletet kaptuk, hogy két napig itt maradunk. Az időjárás már tavaszias volt, mindenfelé olvadt a hó, a mogyoróbokrokról sárga felhőcskéket ragadott magával a szél, a bokrok aljában már nyílt a májfű és a kedves pirosvirágú hanga.

Az első nap délutánján a Königswiese oldalában próbáltam szerencsét, de nem sok eredménnyel, mert az olasz szőlőművelés rengeteg drótja leküzdhetetlen akadályokat állított elém. Másnap délelőtt a luganoi hágóra vezető út mentén és az onnét nem messze levő várrom környékén gyűjtöttem, de a szorgalmas rostálás ellenére is csak kevés bogár került az üvegembe. Legjobban megörvendeztetett az, hogy egy lapos, napos helyen fekvő kő alatt egy *Myrmica*-faj társaságában néhány *Atemeles emarginatus* PAYK. ab. *nigricollis* KR. és *Atemeles paradoxus* GRAV.-t sikerült gyűjtenem, amelyek éppen pázásban voltak.

A többi, itt gyűjtött faj a következő: *Asaphidion flavipes* L., *Bembidion nitidulum* MARSH., *Millerianum* HEYD., *Badister bipustulatus* F., *Licinus Hoffmannseggii* PANZ. v. *nebrioides* HOPPE, *Harpalus tardus* PANZ., *picipennis* DUFT., *Amara apricaria* PAYK., *Abax ater* VILL., *Molops ovipennis* CHD., *Calathus erratus* SAHLB., *Agonum dorsale* PONT., *Trogophloeus elongatulus* ER., *corticinus* GRAV., *Oxytelus tetracarinatus* BLOCK., *Platystethus cornutus* GRAV. v. *alutaceus* THOMS., *Autalia rivularis* GRAV., *Atheta laticollis* STEPH., *Catops Watsoni* SPENCE., *Agathidium badium* ER., *Ptinus fur* L., *Aphodius granarius* L., ab. *apicalis* RAG., *prodromus* BRAHM.

Neumarktból mi is a Fleimsthalba meneteltünk a luganoi hágón (1101 m.) át. A Fleimsthal (= V. Fiemme) az Avisio közezső folyását foglalja magában. Felső folyása a Fassa-völgy, alsó pedig a Cembra-völgy, amely Lavisnál az Ets völgyébe torkollik. Cavalesen és Predazzón át a Travignolo völgyébe jutottunk, ahol azután elértük célunkat, a Dossaccio—Buso del Oro vonalat, amelyet zászlóaljunk tartott. Én a balszárnyra, a Dossaccio hegyre kerültem állásba.

Nem lesz érdektelen valamit mondani ennek a vidéknek a geológiájáról, annál is inkább, mert ez a vidék éppen ebből a szempontból világhírű.

Dossaccio a déltiroli porphyrtábla keleti szélén van. Maga, valamint északi, déli és délnyugati szomszédsága, a „Fassaner Alpen“, kvarczporphyrból állanak, míg keletre, a vele szemben,

a Rolle-szoroson túl emelkedő Pala-csoport tömeges, rétegzetlen schlerndolomitból épült fel.

Ez az óriási porphyrtábla a permkorszakban települt a kristályos palák legfelsőbbjeire, a phyllitekre úgy, hogy ezek csak a Sugana-törésvonal mentén, amint már előbb láttuk és északon a Sarntal—Brixen—Pustertal vonalon bukkannak fel. A triasban üledékes kőzetek borították be az egészet, ezek azonban a további geológiai idők folyamán legnagyobb részét lehordattak úgy, hogy a porphyrtábla legnagyobb része egy óriási, nyílásával északkelet felé néző ∇ alakjában a felszínen van. Nyugaton megmaradtak az „Etschbuchtgebirge“ mezozóos képződményei, keleten pedig a ∇ nyílását is kitöltve, azok a hatalmas mész- és dolomitpadok, amelyeket ma Dolomitoknak neveznek.

A ∇ -nek majdnem a belső csúcsában fekszik Predazzo, valamint beljebb az Assa-völgyben Moena. Ezen a területen a triasz kori üledékes kőzeteket hatalmas eruptív tömegek törték át. Itt tulajdonképpen egy ősrégi vulkán tölcsérében, kürtőjében vagyunk, amelyet teljesen kitöltének a megmerevedett magmatömegek. Ezeknek a kőzeteknek változatos kialakulása (monzonit, granit, melaphyr), de főleg az egész világon páratlan kontakt metamorf hatások, amelyeket az eruptív tömegek az üledékes kőzetekben okoztak, teszik ismertté és híressé Predazzot minden geologus és mineralogus előtt.

Ha még hozzátesszük, hogy ez a vidék a jégkorszakban el volt jegesedve, tehát már nem tartozik a massifs de refuge területéhez, akkor nagyjából tudunk mindent, ami a vidék faunájának állatföldrajzi szempontból való általános megítéléséhez szükséges.

A Dossaccio (1836 m.) hegy Predazzótól keletre 8 km-re emelkedik, a Travignolo-patak jobb partján. Relatív magassága csekély, alig 400 m-re emelkedik a Travignolo felett. Teljesen tűlevelő erdő borítja, amelyet a hegy tetején, az állások mentén ugyancsak meggritkított az ágyúzás, meg az állásépítéshez, tüzelésre való felhasználás.

A hegyről remek kilátás nyílt keletre, a Rolle-hágón túl emelkedő Pala-csoportra (3186 m.); északra a C. di Bocche (2745 m.), délre és délnyugatra pedig a Fassaner Alpen csúcsaira, köztük a híres Colbriconra (2603 m.).

A neumarkti tavaszodásból itt télbe kerültünk. A hó mindenütt 3—4 m. magas volt, úgy hogy mély hóutakban és hóalagutakon közlekedtünk. Így gyűjtésről, rostálásról szó sem lehetett. Kísérletképpen megpróbáltam a rostálást egy sziklafal tövében, de eredmény nélkül. Nem volt mit tenni, mint fedezékeinkbe vonulva várni a tavasz ébredését, a lehetőségig kiélvezve a csendes állásháboru gyönyöreit. Eltekintve a szokásos napi ágyúzástól és egy-két járőrcsetepatétól, nyugodtan éledgeltünk, fűrtük a kavernákat, végeztük a szinte kaszárnyaivá merevedett őrszolgálatot, míg végre április 20-ika körül lassan megkezdődött a hóolvadás.

Vígabban fütyültek az örvös rigók, egyes erősen besugárzott helyekről elolvadt a hó, hangyák mutatkoztak és kidugta fejcskáját az első *Crocus vernus* L.

Április 26.-án jelent meg fedezékemben az első bogár, egy *Thanasimus formicarius* L. A rostálás is kezdett eredményesebb lenni, úgy hogy szabad időmben teljesen a gyűjtésre adtam magamat. Tisztársaim eleinte nagyon megmosolyogták az exhaustorral való működésemet, meg a rostálást, de később többen közülök nemcsak segítettek, hanem valóságos szenvedélyes gyűjtők lettek.

Fő gyűjtőhelyem a „Villa Mordio“-nak nevezett gázkamra környéke volt, amely védve volt kellemetlen meglepetések ellen és ahol naponkint élveztük a napfényt. Itt azután nem maradt a környéken kő kövön és kéreg a fákon. Nagyon gyakoriak voltak itt a következő Carabidák: *Bembidion nitidulum* MARSH., a var. *alpinum* DEJ. társaságában, a boreoalpin *Amara erratica* DUFT., *Abax ater* VILL., *Pterostichus unctulatus* DUFT., *baldensis* SCHAUM., *Jurinei* PANZ., *Calathus micropterus* DUFT. A *Dromius agilis* F. fajból egy példányt reptében fogtam. Érdekes, hogy a *Pterostichus baldensis* SCHM. fajnak a törzsalakja fordul itt elő, nem pedig, amint várnók, a var. *Palae* Cl. MÜLL.

A frissen készült fenyőfaasztalra nagy mennyiségben repültek bogarak, így: *Glischrochilus quadripustulatus* L., *Corticaria umbilicata* BECK, *foveola* BECK, *longicollis* ZETT., *Adalia alpina* VILLA, *Rhagium inquisitor* L., továbbá rengeteg mennyiségű szú, amelyek csaknem valamennyien a *Hylastes palliatus* GYLL. és a *Xyloterus lineatus* OLIV. fajokhoz tartoztak, csak néhány *Ips amitinus* EICHH. és *Dryocoetus autographus* RATZEB. volt közöttük.

Puha, korhadó fenyőfából az *Elater aethiops* LAC. és a *Melanotus rufipes* HERBST. egy-egy példányát vájtam ki. Ugyanitt került elő a *Hylobius piccus* DEG. néhány példánya. Orrmányos általában igen kevés fordult elő, csak az *Otiorhynchus teretirostris* STIERL., *Sitona sulcifrons* THUNB. és a *Ceutorhynchus contractus* MARSH. fajokat sikerült gyűjtenem. Scarabaeidát csak egyet találtam, az *Aphodius mixtus* VILLA-t, szintúgy egy-egy faj Dytiscida (*Laccophilus virescens* BRAHM.) és Chrysomelida (*Chrysochloa cacaliae* SCHRK. ab. *sumptuosa* REDTB.) van innen a gyűjteményemben.

A kövek alatt és a rostált anyagban szép számmal voltak Staphylinidák, amelyeknek névsora, a rostából előkerült más fajokkal együtt a következő: *Omalium caesum* GRAV., *excavatum* STEPH., *Oxytelus complanatus* ER., *Platystethus arenarius* GEOFFR., *Stenus Argus* GRAV., *Philonthus laevicollis* LAC., *montivagus* HEER, *aeneus* ROSSI, *frigidus* KIESW., *splendidulus* GRAV., *Quedius mesomelinus* MARSH., *ochropterus* ER., *paradisanus* HEER, *Tachinus rufipes* DEG., *elongatus* GYLL., *Leptusa piceata* REY, *Atheta sodalis* ER., *trinotata* KR., *oblonga* ER., *fungi* GRAV., *Aleunota pallens* REY, *Ocyusa in-*

crassata REY., *Oxypoda opaca* GRAV., *annularis* MANNH., *Trichopteryx fascicularis* HBST., *Cryptopleurum minutum* F., *Brachypterus urticae* F., *Epuraea depressa* GYLL., *boreella* ZETT., *pusilla* ILLIG., *Henoticus serratus* GYLL., *Cryptophagus badius* STRM., *Atomaria ornata* HEER., *Olibrus flavicornis* STRM., *Melanophthalma similata* GYLL., *Ptinus brunneus* DUFT., *Laria nubila* BOH

A hó elolvadását, a teljes kitavaszkodást nem értük meg Dossaccion. Május 16.-án leváltották zászlóaljamat, Predazzoba mentünk. ahol már tavasz volt, leveleztek, virágoztak a fák és a torony körül éktelen visítással keringett egy nagy csapat *Micropus*. 17.-én és 18.-án teljes pihenőnk lévén, két kis kirándulást tehettem a város környékére, főleg a Travignolo mellé. Az itt gyűjtött fajok a következők: *Carabus convexus* F. var. *Hornschuchi* HOPPE, *Bembidion lampros* HBST., *pygmaeum* F., *Ophonus pubescens* MÜLL., *Harpalus atratus* LATR., *rubripes* DUFT., var. *sobrinus* DEJ., *tardus* PANZ., *Trichotichnus laevicollis* DUFT., *Anisodactylus binotatus* F., *Amara communis* PANZ., *convexior* STEPH., *lunicollis* SCHIÖDTE, *Abax ater* VILL., *parallelepipedus* DEJ., *Pterostichus gressorius* DEJ., *coerulescens* L., *vulgaris* L., *strenuus* PANZ., *Lae-mostenus janthinus* DUFT., *Oxytelus complanatus* ER., *Xantholinus angustatus* STEPH., *Philonthus splendens* F., *varius* GYLL., *Staphylinus caesareus* CEDERH., *Quedius ochropterus* ER., *Tachyporus chrysomelinus* L., *Silpha obscura* L., *Phosphuga atrata* L., *Meligethes maurus* STRM., *Attagenus pellio* L., *Brachylacon murinus* L., *Corymbites virens* SCHRK. var. *inaequalis* OLIV., *purpureus* PODA, *Selatosomus aeneus* L., ab. *germanus* L., *Hypnoidus dermestoides* HRBST., ab. *bipustulatus* SCHILSKY, *Chrysomela haemoptera* L., *staphylea* L., *Phyllobius viridicollis* F., *Cleonus piger* SCOP., *Liparus germanus* L., *Phytonomus punctatus* F., *Cidnorrhinus 4-maculatus* L., *Apion onopordi* KIRBY, *tenue* KIRB., *Trox scaber* L., *Aphodius prodromus* BRAHM., *punctatosulcatus* STRM., *Geotrupes alpinus* HAGENB., *Onthophagus nuchicornis* L.

Predazzonak csakhamar búcsút mondva, ismét Neumarktba kerültünk, ahol május 19.-én a következő fajokat gyűjtöttem a Königswiese oldalában: *Callistus lunatus* FABR., *Amara aenea* DEG., *Pterostichus gressorius* DEJ., *Calathus fuscipes* GOEZE., var. *punctipennis* GERM., *Stenus asphaltinus* ER., *Paederus litoralis* GRAV., *Falagria splendens* KR., *Cantharis rustica* FALL., *Dasytes flavipes* OL., *Danacaea pallipes* PANZ., *Adalia bipunctata* L., ab. *6-pustulata* L., *Scymnus rufipes* F., *Attagenus pellio* L., *Anthrenus scrophulariae* L., *Brachylacon murinus* L., *Limonius parvulus* PANZ., *Pheletes aeneoniger* DEG., *quercus* OL., *Athous haemorrhoidalis* F., *Trachys minuta* L., *Anaspis frontalis* L., *Helops lanipes* L., *Lamia textor* L., *Gynandrophthalma aurita* L., *Cryptocephalus bipunctatus* L. ab. *sanguinolentus* SCOP., *flavipes* F., *Pachybrachys hieroglyphicus* LAICH., *Luperus longicornis* FABR., *Haltica oleracea* L. ab. *nobilis* WS., *Bruchidius velaris* FABR.,

Otiorrhynchus salicis STIERL. var. *pseudonothus* APFELB., *Phyllobius oblongus* L., *Polydrosus sericeus* SCHALL. (a ritka himből is egy példány), *cervinus* L., *Stasioidis parvulus* F., *Lavinus sturnus* SCHALL., *Mononychus punctum-album* HBST. ab. *salviae* GERM., *Ceutorrhynchus abbreviatulus* F., *Anthonomus rubi* HBST., *pomorum* L., *Apion nigritarse* KIRB., *Rhynchites coeruleus* DEG.

JEGYZET. Kötelességemnek tartom megemlíteni, hogy a geologiai adatokat BLAAS: „Kleine Geologie von Tirol“ (Innsbruck, 1907.) című műből vettem.

* * *

AUSZUG:

Dr. E. DUDICH: Käfersammeln im Südtiroler Grenzgebiet. II.

Verfasser schildert seine Sammeltätigkeit während des Kriegsdienstes im Grenzgebiet von Süd-Tirol und zwar im Gebiete des (II.) Toblino-Sees (Lago di Toblino), in den (III.) Lessinischen Alpen und Sukanathal und (IV.) bei Neumarkt und im Travignolothal. Es wird kurz das Gebiet geschildert und die gesammelten Arten aufgezählt.

Új lepkefajváltozatok.

Irta: DIÓSZEGHY LÁSZLÓ.

A *Telesilla amethystina* HB. Borosjenőn nem tartozik a ritka lepkefajok közé. Némely évben két ivadékát nagyobb számban gyűjtöttem lámpán május közepétől augusztus közepéig. A fehér-ernyős lámpafénynél elég nyugodtan viselkedik és így röpködés közben könnyen felismerhető.

Amióta lepkegyűjteményemet a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékoztam, tehát 1915. óta körülbelül 23 példányát gyűjtöttem, sajnos, ezek egyetlen hím példány kivételével, sok más értékes anyaggal együtt az 1918. évi összeomlás alkalmával eltűntek.

1920-ban örömmel gondoltam arra, hogy újból gyűjthetem ezt a szép állatot, de augusztus 22-ig, amikor ezeket a sorokat írom, mintha eltűnt volna, egyetlen egy sem került előm. De kárpótolt engem június 12.-én egy másik lepke, amelyet első pillanatra egy világos színű, kopott *Telesilla amethystina*-nak néztem, azonban már a gyűjtőüvegben megállapíthattam, hogy az a *Callogoniá virgo* TR. hibátlan hímje volt. Később, július 23.-án, augusztus 4.-én és 19.-én, még három hímet gyűjtöttem. Ezek közül a július 23.-án gyűjtött példány alapszíne eltérő, nem ibolyás zöldesszürke, hanem élénk világos ibolyás-vörös volt; a júniusi példány a törzsfajhoz tartozó, az augusztusiak átmeneti alakok fenti eltéréshez, melyet alábbiakban írok le és melyet kis lepkésztársam, ILONA leányom nevével neveztem el.

1. *Callogonia virgo* TR. ab. *Ilonkae* DIÓSZEGHY, n. ab.

A typo differt alis anticis violaceo-rosaceis, antennarum basi, palporum apice, thorace alis posticisque violaceo-purpureis.

Habitat ad B o r o s j e n ő (Com. Arad), ubi die 12. Junii 1920. exemplum unicum legi.

A csápok töve ibolyásvörös behintésű, a tapogatók sárgásbarnák, végük ibolyásszürke, a homlok és az előtor világosabb ibolyás-rózsaszínű, a tor barnával kevert világos ibolyás-vörös. Az elülső szárnyak alapszíne élénk ibolyásba hajló rózsaszín, erőteljes rajzolattal és alul kiszélesedő hullámvonallal; a két ív, mely az alsó szegélyen vízszintes világos vonalban található, valamint a felső szegély mentén lévő sötét foltok alsó szegélye éles ibolyás rózsaszínű, a sötét rajzolat egyébként selymesen fénylő olajbarna. A hátsó szárnyak rojtja ibolyásvörös. Alul az elülső szárny töve, felső szegélye, a hullámvonal helye, a hátsó szárny az utolsó negyed kivételével, mindkét szárny rojtja, a potroh hasoldala (háta nem) és a lábak ibolyásvörösek, utóbbiak ibolyás-rózsaszín behintéssel. A szárnycsúcs közti távolság 28—33 mm.

A *Callogonia virgo* TR. elterjedésének északi határa ezidő-szerint Borosjenő.

2. *Amphipyra micans* LED. ab. *Baloghi* DIÓSZEGHY n. ab.

A typo differt alis anticis in parte exteriori areae medianae fascia nigro-brunnea notatis.

B o r o s j e n ő (1920. VII. 14.).

Az egész elülső szárny egyenletesen világos bőrsárga vörösesbarna behintéssel, mely behintés a középteret határoló fekete rajzolat szegélyezésénél a szegélytér alsó felét kis fekete foltokban és a hullámvonalat világosan hagyja. A középtér külső fele éles feketés-barna szalagot alkot, a belső fele a szárny alapszínét mutatja, a többi rajzolat éles fekete. Szárnycsúcsközti mérete 30 mm.

Az *Amphipyra micans* LD.-ből eddig mintegy 44 példányt gyűjtöttem, melyek között vannak világosabb és sötétebb rajzolatú alakok, két egyforma példány alig akad, különösen a középtér változó, ez azonban mindig sötétebb az alapszínénél, külső fele is valamivel sötétebb mint a belső, de határozott éles szalagról egy esetben sem lehet szó, amint az a fent leírt egyetlen példányon látható.

Ezt az érdekes fajeltérést Dr. BALOGH ERNŐ kórházi igazgatófőorvos barátom tiszteletére neveztem el.

3. *Comacla senex* HB. ab. *Karvajszkyi* DIÓSZEGHY, n. ab.

A typo differt colore obscuriore, infuscato-flava et sat dense nigro-consperso, alis anticis lineis quinque nigris et versus latera fascia nigro-adumbrata signatis.

B o r o s j e n ő (Com. Arad, 1920, VIII, 26.).

Alapszíne a rendesnél sötétebb, füstös-sárga, elég sűrű fekete behintéssel. Az elülső szárnyak szegélyterén, a bordákon

ívesen lefelé hajló pontok öt hosszú vonalkává fejlődtek és a középteret kifelé sötét árnyékszerű szalag határolja, mely az elülső szegély közepén levő nagy sötét folttól indul a középső végén levő ponton keresztül és innen lefelé hajlítottnan az alsó szegélyig. Az elülső szegély a csúccsal együtt jóval sötétebb, mint az alapszín, rajta csak két valamivel világosabb folt mutatkozik, az egyik a közép-, a másik a szegélytérben, a szegélypontok határozottak és élesek. A hátsó szárny fekete holdacskájából a tő felé sötét vonal húzódik. A szárnyak csúcsközötti mérete 20 mm.

A *Comacla (Nudaria) senex* Hb. AIGNER szerint eddig csak Eperjesről volt ismeretes. Borosjenőn először 1916. június 10.-én gyűjtöttem két példányt, ugyanazon év augusztus 16.-án pedig egy példányt. Ezek az állatok is elpusztultak. 1920-ban újból gyűjtöttem két példányt, az elsőt augusztus 4.-én, amely tipikus példány, míg az augusztus 26.-án gyűjtött példány melanotikus és a fent leírt új fajváltozathoz tartozik, melyet barátom KARVAJSZKY ISTVÁN földbirtokos nevére neveztem el.

Az egyik gyűjtött példány 9 viaszsárga petét rakott, melyek az állat testéhez viszonyítva nagyok voltak.

Ennek a fajnak Borosjenőn — úgy látszik — két ivadéka van, az első május végétől, a második augusztus elejétől repül.

* * *

AUSZUG:

L. DIÓSZEGHY: Neue Schmetterlingsaberrationen.

Verfasser beschreibt drei neue Aberrationen, welche er bei Borosjenő (Komitat Arad) sammelte. Die lateinischen Diagnosen siehe im ungarischen Text.

A magyar Kárpátok Apollo-pilléjének eddig ismeretes helyi alakjai és repülési helyei.

Irta: Dr. KERTÉSZ ABA.

A Kárpátok hegyláncza rovarfajta szempontból ezideig még nincs teljesen kikutatva. Ha csak a magam szempontjából tekintek végig a Kárpátok félkörös hegylánczán Pozsonytól Brassóig, sok helyen kell megállanom és keresnem a bizonytalan feleletet felvetett kérdéseimre.

Több lepkész foglalkozott eddig is Kárpátok Apollo-pilléjével, azonban vagy csak arra szorítkoztak, hogy egyes helyi alakot ismertettek, vagy kutatták ugyan a repülési helyeket is, sajnos azonban csak eléggé körülírt területeken. Még sok munkára, megfigyelésre és a lepkészek közös igyekezetére van szükség, hogy a Kárpátok fogalma alá vehető nagy hegytömböt átkutatva, az általam felvetett tárgyra kimerítően lehessen felelni.

A kutatók közül CZEKELIUS terjeszkedett ki Erdély egy részére, továbbá DAHLSTRÖM és HUSZ kutatták át Eperjes környékének jelentős részét, a sáros-szepesi határhegységet (Branyiszkó), a Hernád völgyének Sárosmegyében levő részét és részben a Magas-Tátrát. PAX FELIX boroszlói tanár több ízben kutatott a Keleti Kárpátokban és tapasztalatainak eredményét összefoglalta „Geographische Verbreitung und Rassenbildung des Apollofalters in den Karpathen“ című közleményében.¹ A sok jóakarattal összeállított közlemény csak töredékszamba vehető, valamint az általam elmondandók is csak a kérdés továbbfejlesztésére valók, mert bár tíz évvel ezelőtt szándékomban volt, hogy a Kárpátok Apollópilléjének lehetőleg valamennyi helyi alakját összegyűjtssem és valamennyi repülési helyét érdeklődő barátaim segítségével megismerjem, a közbejött végzetesen szomorú fordulat megghiúsította tervemet. Mindazonáltal kutatásaim eddigi eredményeit közölnöm kell már azért is, hogy entomologus barátaimat újra felkérjem, hogy ennek a kérdésnek továbbfejlesztésében segítségemre legyenek. Itt mondok köszönetet CSIKI ERNŐ, Dr. KERTÉSZ KÁLMÁN, PISÓ KORNÉL, Dr. SCHMIDT ANTAL és különösen SÁNDOR SÁNDOR barátomnak, a fáradhatatlan kutatóknak, kik úgy jótanáccsal, mint értékes anyaggal láttak el. Kegyelettel emlékezem meg néhai CSERNY LAJOS ezredes és Dr. PAZSICZKY JENŐ pénzügyi titkárról, kik hasonlóan nagy szívességgel támogattak munkámban.

Dr. PAX idézett közleményében megállapítja, hogy a REBEL és ROGENHOFER által a sóvári hegyekből származó és *carpathicus*-nak elnevezett alakon kívül — általános felfogás szerint — más alak a Kárpátokban nem fordul elő, holott ő maga öt alakot különböztet meg: 1. *strambergensis*, 2. *strecsnoensis*, 3. *carpathicus*, 4. *candidus*, 5. *transsylvanicus*, mely alakok szárnyrajzát is közli állításainak bizonyítására. Már itt akarom megjegyezni, hogy a *strambergensis*-alakkal ezen a helyen végezhetünk, az a nyugati Beszkidekben nem fordul elő. Ennek az alaknak közölt fényképe alatt is a következő megjegyzést találjuk: „Beide Exemplare stammen vom Stramberg aus Mähren.“ Ezzel ezt a kérdést eldöntöttnek kell tekintenem és tovább nem foglalkozom vele, annál kevésbé, mert REBEL² ugyanerre a következtetésre jut, t. i., hogy a *strambergensis* a nyugati Beszkidekben nem repül és ezt az állítását a csatolt térképpel is igazolja.

Az egyes alakok morfológiájának és elterjedési körének tárgyalására legcélszerűbbnek tartom, ha a typus-ból indulok ki. HUSZ ÁRMIN³ említi először *carpathicus* néven a sóvári hegyekben

¹ Zeitschrift für wissenschaftliche Insectenbiologie. XI, 1915, p. 49—59, fig. 1—5, Taf. I—II.

² Zur Rassenfrage von Parnassius Apollo L. in den Sudetenländern. (Annalen Naturhist. Mus. Wien, XXXIII. 1919, p. 59—85).

³ Eperjes környékének nagy-pikkelyröpüi. (Magy. Kárpát-Egyes. Évk. VIII, 1881, p. 238—268); Die Gross-Schmetterlinge der Umgebung von Eperjes. (Jahrb. Ung. Karpat. Ver. VIII, 1881).

repülő Apollo-pillét. REBEL és ROGENHOFER 1893-ban közlik az Ausztriában és Magyarországon repülő Apollo-pillék monografiáját és az *Apollo carpathicus* első részletes leírását, melyben megjegyzik, hogy a HUSZ által használt *carpathicus* nevet átveszik. 1899-ben DAHLSTRÖM GYULA foglalkozik a lepkével,¹ röviden közli alaki leírását és megemlíti, hogy az az Eperjeshez közel fekvő Sóvári-, valamint a Branyiszkói (Sáros-Szepesi határhegység) hegyekben repül. Azóta hallgatott a krónika erről az alakról, csak a midőn SÁNDOR SÁNDOR 1915-ben Eperjesre költözött és lepkészeti kutatásait folytatta, fedezett fel újabb repülési helyeket, melyek egyiket néhai Dr. LUDWIK ENDRE JÁNOS, kórházi igazgató közlése alapján újra sikerült megtalálni.

A Sóvári hegység vagy földrajzi elnevezése szerint Eperjes-Tokaji hegyláncz — trachyt-alakulat; ez a trachyt-kőzet északnyugati irányban folytatódik a Kapi vár, Nagy-Strázs és végpontjában Kopasz- vagy Kis-Strázs-nak nevezett hegycsúcsig. Ezen a trachyton terül el a *carpathicus* repülési helye és azt lehet mondani, kulminál a Kopasz-Strázson. Most azonban már mondhatjuk, hogy kulminált, mert SÁNDOR elindulván a LUDWIK által közölt nyomon és megtalálta ezt a lepkét a Felső-Som község határában lévő Csergő-hegylánczban. A Csergő-hegyláncz alig 4–5 Km-nyire van a Kopasz-Strázstól és 800—1200 m. magasságban húzódik egyenes irányban délről északra a galícziai határig és már nem trachyt, hanem gránit. A következő évben, 1917-ben, SÁNDOR újra meglátogatta a felső-somi repülési helyet és megmászván a 997 m. magas Lyiba-hegyet, annak ellenkező oldalán Ambrusfalva felé, egy patak mentén is megtalálta. Valamennyi 1916. és 1917. évi példány birtokomba került és pedig a Sóvári hegységből 7, a Kopasz-Strázsáról 22, Felső-Somról 17 és Ambrusfalváról 21 példány, mintegy fele számban hím és nőstény. Ezen tekintélyes anyagon megállapíthattam, hogy mind a négy termőhelyről származó példányok a *carpathicus* leírt alakjával egybevágók, dacára annak, hogy amint említettem a Kopasz Strázsra terjedő hegység trachyt, míg ellenben a Csergő-hegység gránit-képződmény. Hogy a lepke eredeti repülési helye melyik képződmény volt, azt most már alig lehet eldönteni, mert a két hegységet elválasztó völgy alig 4—5 Km. széles és így az átvonulás megtörténhetett úgy az egyik, mint a másik helyről.

Sáros megyében az Apollo-pillének még két repülési helye van, az Eperjestől délnyugatra a Hernád-völgyben fekvő Ó-Ruzsin és Kis-Ladna határa és a Hernád túlsó oldalán fekvő Kassa-Hámmorral (már Abaúj-megye) szemben lévő hegyoldal, mely már csillámpala. Ez az alak ugyancsak a típusnak felel meg, bár gyakran fordulnak közte elő nyújtottabb szárnyú példányok. Előfordul azonkívül Eperjestől északnyugatra a Lipóczi mészhegység-

¹ Insektenbörse. XVI, 1899, p. 213.

ben fekvő Singlér falu határában. Az itt repülő Apollo némileg különbözik a *carpathicus*-tól, hogy miben és mennyire, azt később látni fogjuk, de előbb ismernünk kell a tipikus *carpathicus*-t, melyet nem REBEL nyomán, hanem gazdag anyagom alapján fogok jellemezni, bár alig lesz különbség a két leírás között.

A *var. carpathicus* REB. & ROGH. az Apollo nagy alakjához tartozik, a birtokomban lévő hímek szárnyhossza 40—45 mm., a nőstényeké 42—47 mm. Vannak nagyobb példányok is, de ilyenek ritkábban találhatók. Az alapszín fehér, csekély sárgás árnyalattal vegyítve. A hímek alig vannak feketés szemcsékkel behintve, annál jobban azonban a nőstények, némelyek annyira, hogy elsötétedett alakról beszélhetünk. Az elülső szárny metszése jellegző, az elülső szegély az oldalszegélybe átmenve, a csúcsot (apex) közösen letompítják, az oldalszegély gömbölyded hajlással halad az M_1 -ig, innen karélyosan, a hátulsó szögletet erősen legömbölyítve a hátulsó szél negyedéig. Ezáltal a szárny széles és kerekded alakot nyer. Az üveges szalag a hímeken 3—4, a nőstényeken 5 mm. széles, ezt a szélességet M_1 -ig megtartja, innen keskenyedve a hímeken a Cu_1 -ig, nőstényeken a hátulsó szélig terjed. A kormos szalag határozott, a hímeken gyenge ívben fut rendszeren a Cu_1 -ig, azután elmosódott, a nőstényeken erősen kifejlődött és a hátulsó szögig terjed. Az üveges szél és a kormos szalag között egy határozott fehér szalag marad, mely csak a nőstényeken hiányzik némely esetben az üveges szél és a kormos szalag összefolyása miatt. Az elülső szárny foltjai nagyok és bársonyfeketék, a középsejt distal foltja kilép a cellulából és rendszeren az elülső szélig terjed. A subapicalis foltok nagyok, az alsó rendszerint kétszer olyan nagy mint a felső. A hátulsó szél feletti folt jellegzetesen kerek vagy tojásforma, nagyritkán letompított négyszöghöz hasonló.

A hátulsó szárny szemfoltjai rendszeren kerek, hol nagyobbak, hol kisebbek, sötét cseresznyepirosak, bár az *ab. ochreomaculata* sárgás-vöröses foltjai elég gyakran fordulnak elő; fekete szegélyezésük erősebb, az alsó — medián — szemfolt határozottan fehér pettyes, a felső kevésbé határozottan; az anális foltok szintén erőteljesek és különálló, a nőstényeken gyakran összefolynak. A hátsó szegély fölötti kucsmafoltos szalag rendszeren csak jelzett, nőstényeken határozottabb; a szegély sötétebb szineződése alig észlelhető.

Ez a *carpathicus* jellegzetes leírása; egyéni eltérések ennél is előfordulnak, úgyszintén az Apollo-pille körében előforduló összes aberrációk, ezekkel azonban ez alkalommal nem foglalkozhatom.

A leírt jellegek a Kárpátok Apollo-pilléjén mindenkor felismerhetők és ha valamelyik jelleg a tipikustól eltér, akkor az már helyi alakváltozásnak felel meg, de az összbenyomás rögtön elárulja a Kárpátok Apollóját, különösen, ha a typust ismerjük.

Ha most már a Sárosi hegyekből nyugotnak indulunk és miután a sáros-szepesi határhegységben, a Branyiszkóban, DAHLSTRÖM és HUSZ nyomán újra megtaláljuk a tipikus alakot, eljutunk a Magas-Tátrába. PAX állítása szerint az Apollo-pille hiányzik a Tátrában, ez az állítás téves, mert a Virágosvölgyben elég bőven repült és repül remélhetőleg most is, habár a háború előtti években német kollégáink nagyon megritkították.

A tátrai alak bár kisebb, a typushoz tartozik. Ha PAX-nak nem is kedvezett a szerencse, hogy a Tátrában megtalálja, megtalálta a barlangligeti mészhegyekben, ahonnan különben már előbb is ismeretes volt. Innen került néhány példány VERITY-hez, aki ezekre a *candidus*-t állította fel.

Az eltérés tényleg szembeötlő, nem ugyan a typus jellegeit illetőleg, mert ebben a tekintetben teljesen egyezők, hanem a színben. A *candidus* alapszíne ugyanis krétafehér és így a nőstények sötét szemcsés bekintése erőteljesebben szembeötlő.

Említettem, hogy a sárosmegyei Lipóczi mészhegyekben repülő Apollo-pille a typustól bizonyos tekintetben eltér; az eltérés ugyanaz, a lipóczi és barlangligeti Apollo-pille teljesen összevág, tehát a lipóczyt is a *var. candidus* VERITY elnevezés illeti meg.

Szepesből menjünk a Szepes-Gömöri érczhegységbe. Iglófüredről 10 hím, 6 nőstény, Iglóvaspatakról 14 hím és 1 nőstény van birtokomban. Megállapíthatom, hogy ezek a Magas-Tátra példányaival megegyeznek, tehát tipikus jellegzetesség mellett kisebbek mint a sárosi alak. Néhai FABRY ALFRÉD lepkésztársam állítása szerint az Iglóvaspatakon repülő alak nőstényei sötétebbek mint az iglófürediek; ezt az állítást egyetlen iglóvaspataki nőstény-példányom igazolja. Néhai ULBRIK EDE közlése szerint az Apollo-pille Rozsnyó környékén is repül, ugyanazt állítja PAX is, magam onnan származó példányt nem láttam.

Gömörmegyében még Murányvár ismert repülési helye az Apollo-pillének és bár fogása tilos, öcsémnek sikerült kirándulása alkalmával 8 hímét és 7 nőstényt birtokomba juttatni. Ez szembe-tűnően kisebb, jellegeiben *carpathicus*-alak.

A szomszéd Zólyommegyében már több termőhelye ismeretes. PISÓ KORNÉL nyugalmazott erdőtanácsos társunk szívességéből a Bikkol-völgyből 3 hím és 2 nőstény, Kiszlaról 3 hím és 3 nőstény, Lomnisztáról 3 hím és 3 nőstény és a Sturec-hágóról 3 hím és 3 nőstény van gyűjteményemben. Ezeket összehasonlítva, sem egymástól, sem a typustól nem különböznek.

Zólyom- és Liptómegyéket egymástól az Alacsony-Tátra választja el, Besztercebánya és Rózsahegy között pedig a Nagy Fáttra nyúlik el. PAX egyikén sem találkozott az Apolló-pillével, sajnos gyűjteményem is nélkülözi a corpus delictit, pedig CERVA FRIGYES közlése szerint ő Fenyőházán gyűjtötte, GÁLLIK ISTVÁN műszaki főtanácsos barátom pedig a Prasiváról hozott nekem egy hímét.

Liptómegeből sem ismerem, pedig biztos adataim vannak arra, hogy Liptóújvár környékén, az Alacsony Tátra egyik völgyében is repül és PAX is gyűjtötte a Hlina-hágón a galicziai határon.

Túrócmegeből szintén csak szóbeli közlés alapján ismerem. Néhai FÁBRY ALFRÉD gyűjtötte a Kassa-Oderbergi vasút Kralován állomásán.

Árvamegyében PAX megtalálta a Chocs-hegycsoportban és FÁBRY ALFRÉD a Párnicza-völgyben. PAX szerint a Kis Fátrában nem repül, pedig boldogult Dr. PAZSICZKY JENŐ ott is gyűjtötte; sajnos ezekről a helyekről nincs példányom.

Hontmegyében a Vihnyi völgyben elég gyakori az Apollo-pille, innen a Nemzeti Múzeumban négy, saját gyűjteményemben három példány van, sajnos azonban valamennyi hím. A hét példány közül hat mintaszerűen összevág, a hetediknél némi eltérés mutatkozik. A szárny metszése nem annyira kerek mint az eddig említettekénél, hanem kissé keskenyebb és nyújtott. Szembeötlő az anális foltok alakja; hat példányon az alsó folt finoman vonalszerű, a felső pedig pontszerű, utóbbi a fonákoldalon pirosan pettyezett; a hetedik példányon az anális foltok erősebbek és kerek, a fonákoldalon mindkettő piros. Szembeötlő valamennyi példányon, hogy az üveges szegély és a kormos szalag között lévő fehér szalag pikkelyei a külső szegélyig futó ereket belepik, úgy hogy a fehér szalag kucsmafoltos szalag alakját nyeri. Úgy az anális foltok, mind a fehér szalag alakja jellemző a vihnyevölgyi hímekre, miután azonban nőstények nem állnak rendelkezésre, tartózkodnom kell további véleményről.

Vihnyétől keleti irányban Barsmegyében a Sashegy és Suttó környéke a pille repülési helye. Mindkét helyről egy-egy hím-példány áll rendelkezésemre és így végleges véleményt nem mondhatok, de ezek sem térnek el a típus jellegzetes alakjától. Biztos tudomásom van arról, hogy Kis-Tapolcsány hegyeiben szintén előfordul.

Körmöczbánya környékén repülő alak valamivel nagyobb mint a murányi, egyebekben vele azonos és így a *carpathicus* tipikus alakjához tartozik.

Ezzel elértük Trencsénmegyét, illetőleg a Vág-völgy trencsénmegyei részét. Trencsénmegyének három hegyláncza van, a trencsénmorvai határon a Fehér-Kárpátok, az észak-déli irányban elhúzó Galgóczi hegyláncz és a Sztrecsnótól keletre húzó Veterna-hola. Mindhárom hegylánczban bőven van mészkö és így feltehető mindháromban az Apollo-pille repülése is. Így is van. 1917-ben Zsolnáról kiindulva, célul kitűztem a Galgóczi hegyek völgyeinek és különösen Sztrecsnó környékének átkutatását, annál is inkább, mert utóbbi helyről írta le PAX külön alfajként a *strecsnoensis*-t. A Fehér-Kárpátokat figyelmen kívül hagyhattam, mert az Oroszlán-hegyről már 16 hím és 9 nőstény volt birtokomban. Ezek a példányok kisebbek és világosabbak, mint a típus, de ennek jelleg-

zetessége annyira kifejezett, hogy akár fiók-*carpathicus*-nak is nevezhetném. Ezt az alakot nevezte el OTTO BANG-HAAS var. *intermedius*-nak, az elnevezéssel a *carpathicus* és a morvaországi *albus* közötti kapcsolatra akarván rámutatni.

A Galgóczyi mészhegységben a Bellusi és Szulyói völgyben találtam meg a lepkét, mindkét helyen azonban gyéren repült. A Bellusi-ban 2, a Szulyói völgyben 1 nőtényt sikerült gyűjtenem. Ez az alak a friss nőtények után itélve világosnak, sárga árnyalat nélküli fehérnek mondható, a sötét szemcsés behintés is gyér; a hátsó szárnyak szemfoltjai élénk sötétpirosak elég erős fekete kerettel. PAZSICZKY-tól három hímeket kaptam a Bellusi-völgyből, melyek a mondottakat megerősítik. Szárnymetszésük a kerekdedségből már kissé engedett, a szárny maga is már nyújtottabb. A vadregényes Manin-völgybe, a hol a lepke állítólag repül, sajnálatomra nem juthattam el. Sztrecsnóra kissé elkésve érkeztem, mert az összes eredmény két kopottas hím, két használható és négy kopott nőtény volt, — utóbbiakat PAZSICZKY a trencsényi várhegyre vitte, hogy az Apollo-pillét, mely néhány év előtt ott még repült, újra meghonosítsa. Ez a kísérlet, amint később értesültem, nem járt eredménnyel. PAX a sztrecsnói alakot *strecsnoensis* név alatt elválasztotta e törzsfajtól, de csak hímek alapján, megjegyezvén a leírásban, hogy nőténye ismeretlen.

PAX ezt az alakot a következőképen jellemzi: „A sárgás árnyalat jobban érvényesül ezen feltűnően pikkelyezett alak alapszínében, mint a *carpathicus*-nál. Az elülső szárny nagyon széles, hátsó széle határozottan homorú. A szárny közepéig húzódó szegély valamint a kormos szalag gyengén fejlett. A hátsó szárny szemfoltjai mindenkor fehér foltosak és a fekete keretük nem mindig annyira kifejezett, mint a Kárpátok más helyeiről származó Apollo-pillénél. A hátsó szárny felső oldalán hiányozván a kucsmafoltos szalag és a hátsó szegély feletti kormos árnyéklát gyengén lévén kifejlődve, ezekben a *strambergensis*-sel vág össze. A kifejlesztett lepke szárnytavolsága 65—67 mm. A nőtény ismeretlen.“

A birtokomban lévő két hímen megállapítható, hogy az elülső szárnyak szegélye nem fut annyira kereken le, mint a *carpathicus*-nál vagy az *intermedius*-nál, hátsó szegélye pedig az egyik példányon észrevehetően homorú, a másikon teljesen egyenes. A hátsó szegély homorú volta nem is lehet jellemző tulajdonsága, mert az összes helyi alakoknál és a típusnál is váltokozva úgy az egyenes, mind a homorú szegély előfordul. Az üveges szegély és a kormos szalag fejlettségében és hosszában szintén nem vehető észre különbség a többi alaktól. A hátsó szárnyak fehér pettyezett szemfoltjai valamint a hátsó szegély feletti kucsmafoltos szalag hiánya és a hátsó szegély elhomályosodása sem lehet jellemző, mert ezek is váltokozva előfordul bélyegek úgy a típusnál mind a többi helyi alakoknál.

PAX a nőtényt nem ismerte, a birtokomban levő két példány alapján erről a következőket mondhatom. Az egyik nőtény nagysága megfelel egy közepes *carpathicus*-énak, a másik kisebb. A kisebbik példány szárnymetszése összevág a hímekével, a nagyobbik valamivel kerekesebb, de a typust nem éri el egészen. Színben fehérebb mint a typus, a kormos behintés azonban gyéresebb, egyebekben vele megegyező. Összehasonlítva ezt az alakot a Fehér Kárpátokból és a Galgóczi mészhegyekből származóval, különbséget nem találunk úgy, hogy az *intermedius*-hoz kell csatoljam és a *strecsnoensis* PAX elnevezést csak mint földrajzit fogadhatom el. Ezt különben BANG-HAAS már meg is cselekedte, mert lepkeárjegyzékében e két alakot már egy kalap alá vette,

Ezzel legalább egyelőre végeztem volna a Nyugati Kárpátokban repülő Apollo-pille eddig ismeretes alakjaival. Ha már most Sárosmegyétől keletnek követjük a Kárpátok hegylánczát, szembeötlő az a tény, hogy Sáros-, Zemplén-, Ung-, Bereg- és Máramarosmegye Kárpátjaiból, tehát a galicziai határon végighúzó Keleti Beszkidekekből származó Apollo-pilléről semmit sem tudunk. Hogy itt is repül, valószínű, mert PISÓ KORNÉL-nak sikerült e lepkeket Királymezőn (Máramarosmegye) megtalálni. És tekintetbe véve azt, hogy a királymezői alak a typussal egyező, valószínű, hogy a typus a Keleti Beszkidekben tovább terjed Máramarosig, hogy itt délkelet felé egy más jellegzetes fajtának engedje át a szerepet.

PAX és CZEKELIUS szerint Erdélyben az Apollo-pillét megtalálták a Besztercei havasokban Borgóprund mellett, továbbá Gyergyó-Szent-Miklóson és Borszéken. A két utóbbi helyről nekem is van tudomásom, valamint azt is tudom, hogy SCHWEITZER tölgyesi példányok alapján írta le a *transsylvanicus*-t. PAX állítja, hogy a Kelemen-havas déli völgyeiben is előfordul, de gyéren és lokálisan. CZEKELIUS megtalálta a Radnaborberek völgyben, Borgóbeszterczen, Hollón a tölgyesi völgyben, Putnópatakon és Gyergyó-Szent-Miklóson. A Magyar Nemzeti Múzeumban van egy példány a Maguráról, más biztos termőhelye egyet kivéve, melyről később lesz szó, nem ismeretes. Azt, hogy remélhetőleg megtalálják a Zsilvölgyben és a Retyezáton, eddig csak óhajítás maradt.

Az említett helyeken repülő Apollo-pille jellemző alakja az erdélyi faunának. Nagyságban megegyezik, sőt túlhaladja a *carpathicus*-t. Alapszíne krétafehér (*candidus* VER.), a szárnyak metszése nem oly kerek mint a typus-é, sőt a szárnyak nyújtottabbak és keskenyebbek. Az elülső szárny foltjai nagyok, bársonyfeketék, a típuséival megegyezők. Az üveges szegély széles, a nőtényeken eléri a 10 mm.-t is. A kormos szalag a hímeken erőteljes, a nőtényeken az üveges szegéllyel egybeolvadt. A hátulsó szárny szemfoltjai sötét cseresznyepirosak, sárgások csak kivételesen fordulnak elő. Az anális foltok erősek, a nőtényeken rendszeren összefolynak. A szemfoltok fekete keretje erős, különösen a nőtényeken, ilyen a *sibiricus*-t kivéve egyetlen Apollo-alaknál sem fordul elő. A

hátsó szárny hátsó szegélye feletti sötét szemcsés behintés a hímeken határozott, a nőstényeken itt is széles üveges szegély van, mely kormos szemcsékkal behintett úgy, hogy valamelyes fehér sziget alig vehető észre. Alakja megfelel a *candidus*-énak, azonban a szárnyak nyújtottabbak, a szemfoltok keretje erősebb és egészben véve feltűnően sötét.

Az *Apollo-transsylvanicus* SCHWEITZER az Aranyos-Besztercze völgyében áterjed Rumániába és a Cseremosz mentén Bukovinába is, ezekről a repülési helyekről azonban most nem beszélek.

1915-ben egy kedves barátom családja Járavizén nyaralt ANDRÁSSY GYULA gróf birtokán a Gyalui havasokon. Ott megemlékeztek rólam és lepkészték, a zsákmányt pedig elküldötték nekem. Nagy meglepetésemre a zsákmányban 9 hím és 6 nőstény *Apollo*-pillét találtam, mely már első tekintetre a *transsylvanicus*-tól eltérőnek látszott. Erre összeköttetésbe léptem az ottani erdész úrral és 1918-ig évente kaptam egy-egy küldeményt, négy év alatt 64 példányt, 40 himet és 24 nőstényt. Ennek a gazdag anyagnak összehasonlítása után arra az eredményre jutottam, hogy a járavizei alak annyira eltér a *transsylvanicus*-tól, hogy helyi alaknak kell felfognom.

Az eltérés két lényeges jellegben nyilvánul, az alapszínben, mely sárgás árnyalatú mint a *carpathicus*-é és a szárnyak metszésében, mely szintén a *carpathicus*-éval vág össze, tehát nem annyira nyújtott, csúcsa tompább, a szárnyszegély kerekesebb lefutású és végül a nőstények sötét behintése távolról sem oly erős mint a *transsylvanicus*-on, sőt oly gyér, hogy világos alaknak felel meg. Vannak ugyan sötétebb behintésű nőstények is, azonban nem annyira, hogy első pillanatban ne különbözzenek a *transsylvanicus*-tól; behintésük nem erősebb, mint a tipikus *carpathicus* nőstényeinél. A többi jellegekben megegyezik a *transsylvanicus*-sal, így elsősorban a hátsó szárnyak szemfoltjainak erős keretezésében, mely annál feltűnőbb, mert világos alapon van rajzolva, másrészt úgy a hímek, mind a nőstények üvegszegélye az elülső szárnyon széles. A nőstények hátsó szárnyán üvegszegély azonban vagy egyáltalában nincs, vagy csak nyoma látható.

A két alak közti eltérés annyira jellegzetes, hogy tekintve az alapszín sárgás árnyalatát és a szélesebb és kerekesebb szárny-metszést egyrészt, másrészt az üveges szegély erős fejlettségét és a szemfoltok jellegzetes erős fekete keretezését, azt tartom, hogy ez az alak egy jellegzetes helyi alakot képez, melyet *Parnassius Apollo* var. *járaensis*-nek¹ nevezek el.

¹ *Parnassius Apollo* var. *járaensis* A. KERTÉSZ, nov. var.

Varietas nova ex affinitate var. *carpathico* REB. & ROGH. et var. *transsylvanico* SCHWEITZER; a var. *transsylvanico* differt colore flavescente conserationeque alarum ut in var. *carpathico*; a var. *carpathico* differt limbo vitreo distinctiore ocelloque valde nigro-limbato ut in var. *transsylvanico*.

Habitat in Montibus Gyaluenses prope Járavize Transsylvaniae occidentalis.

Ezzel végeztem a Kárpátok magyar részén repülő Apollo-pille eddig ismert alakjaival és termőhelyeivel. Repül ez a szép pillangó a Kárpátok lengyel és oláh részeiben, ezeknek kérdése azonban czikkem tárgykörén kívül esik.

Végül az elmondottak összefoglalásaképen a következőket kell elmondanom. A Kárpátok Apollo-pilléjének típusa a var. *carpathicus* REB. & ROGH. Sáros megyében az Éperjes-Tokaji hegláncz trachytján, a Csergő hegláncz gránitján és a Hernád-völgy csillámpala alakulatán repül. A Csergő heglánczba valószínűleg bevándorolt. Elterjedésében nyugat felé eléri a Fehér Kárpátokat. Nyugat felé veszt nagyságában és színben is világosabb lesz, de jellegeit megtartja. Kelet felé nagyságában inkább növekedik, jellegzetességét nemcsak megtartja, hanem előtérbe nyomuló rajzolatát még jobban kidomborítja és sötétebb lesz. Legvilágosabb a Fehér Kárpátok és a Galgóczi hegláncz alakja, tehát a Kárpátok legnyugatibb részein repülő alak, tehát a Szamos- és Maros forrásvidékeit, a Radnai, Gyergyói és Csíkmegyei havasokat lakó alakja.

* * *

AUSZUG:

Dr. A. KERTÉSZ: Die bisher bekannten Lokalformen und Fluggebiete von *Parnassius Apollo* in den ungarischen Karpathen. — Verfasser versucht nach eigenen, sowie den Sammelergebnissen anderer Sammler ein Bild über die Verbreitung des Apollos in den Karpathen zu geben. Als Grundform ist der zuerst von Husz benannte, aber erst durch REBEL & ROGENHOFER beschriebene *Parnassius Apollo* var. *carpathicus* anzusehen. Dieser stammt (Originalfundort) aus dem Sóvárer Gebirge bei Eperjes (Trachyt), seine weiteren Fundorte sind Branyiszkóer-Gebirge, Kapivár, Nagy-Strázs, Kopasz- oder Kis-Strázs, Csergő-Gebirge (Granit), Ó-Ruzsin, Kis-Ladna, Kassa-Hámor (Glimmerschiefer), Hohe Tátra: Blumenthal, Iglófüred, Iglóvaspatak, Rozsnyó, Murányvár, Bikkol-Thal, Kiszla, Lomniszta, Sturecz-hágó, Fenyőháza, Prasiva, Liptóújvár, Hlina-hágó, Chocs, Párnicza-thal, Kis-Fátra, Vihnye-Thal, Sashegy, Suttó, Kis-Tapolcsány, Körmöczbánya, Belluser-, Szulyóer- und Manin-Thal und in den Ost-Karpaten, Királymező (Máramaros). — Var. *candidus* VERITY fliegt in den Kalkalpen bei Barlangliget und im Lipóczer Kalkgebirge bei Singlér. — Var. *strečnoensis* PAX ist identisch mit *intermedius* O. BANG-HAAS, welcher in den Weissen Karpathen und bei Strečno fliegt. — Var. *transsylvanicus* SCHWEITZER fliegt bei Radnaborberek, Borgóbesztercze, Borgóprund, Holló, Südseite des Kelemen-Gebirges, Tölgyes (Originalfundort) Borszék, Gyergyó-Szent-Miklós, Putnópatak. — Eine interessante Form, welche Verfasser (siehe Seite 31) als var. *járaensis* beschreibt, kommt im Gyaluer-Gebirge (Ostausläufer des Bihar-Gebirges) bei

Járvize vor. Hierher dürfte auch ein Exemplar von der Magura des Ung. National-Museums gehören. — Die einzelnen Formen werden nach Belegstücken und Fundortsserien ausführlich charakterisiert.

Bogártudományi jegyzetek.

Irta: BOKOR ELEMÉR.

1. *Cicindela soluta* ab. *violacea* CSIKI. Ez a pompás czingolány-színváltozat a magyar homokbuczkák sajátja. Az irodalomban mindeztideig csupán Rákosról és Székesfehérvár környékéről említik.¹ Termőhelyei ezenkívül: Győr, ahol Ujhecsapusztától délre 1907-ben számos példány között egy darabot fogtam és Esztergom (a Sztrázsahegytől északnyugatra). Ez utóbbi helyen 1911—1913. években a törzsfaj és az ab. *Kraatzii* BEUTH. között a fenti ritka válfaj kevés példányát sikerült gyűjtenem. 1914-ben az esztergomi hadifogoly-tábor kibővítésével a *Cicindela soluta* LATR.-telepek javarésze a tábor belsejébe kerülve, elpusztult, úgy hogy 1919. tavaszán az eredeti termőhely szélén magának a törzsfajnak is alig akadt hírmondója.

2. *Nomius pygmaeus* DEJ. Ez a jellegzetes, külön nemzetségbe (*Nomiinae*) tartozó futóbogár talán inkább északamerikai (Alabama) állat. Európában felette ritka; ezideig csupán elvétve, egymástól távoleső helyeken, mindig véletlenül és mindannyiszor egyes példányokban fogták,² de annyira kontinentális helyekről, hogy behurczolásáról szó sem lehet. Eddig ismert termőhelyei Európában: Görög- és Franciaország (Fontainebleau, Ariège).³ Magyarországról („Bánság hegysége“) FRIVALDSZKY IMRE pontos termőhely megadása nélkül, gyűjtője FÜLE ANDRÁS által gyűjtött példány alapján mutatja ki.⁴ KENDI KÁROLY megszerzi neki a bosnyák polgárjogot (Zavidovic).⁵ Saját gyűjteményemben egyetlen példánya van, melyet néhai IMRE bátyám minden valószínűség szerint Rogatica környékén (Bosznia) gyűjtött. Én ezt a bogarat egy igen régi, állandó fajnak tekintem, mely faji bélyegeit már akkor bírta, midőn az európai félszigetet az Atlanti-óceán utoljára hasította el az északamerikai kontinenstől. Egy élő bogárkövület, utolsó mohikánja egy rég letűnt nemzetségnek.

¹ CSIKI, Pótfüz. Termtud. Közl. 1900, p. 138. és Magyarország Bogárfaunája. I, p. 112. — BOKOR, Rov. Lap. XVIII, 1911, p. 131.

² HEYDEN, Berl. Ent. Zeitschr. XIII, 1869, p. 62: „Fontainebleau 1864 einmal von FALLOU im Flug gefangen“.

³ GANGLBAUER szerint (Käfer von Mitteleuropa. I, p. 146.) nedves helyeken, nagy kövek és fadarabok alatt találták; valószínűleg a földben él és éjjel hagyja el rejtekét.

⁴ Jellemző adatok Magyarország faunájához. (Magy. Tud. Akad. Évk. XI, 4. sz, 1865, p. 34.)

⁵ Rov. Lap. XVII, 1910, p. 7.

3. *Ditomus clypeatus* Rossi. Hazánkban tudtommal eddig csak a délvidéken (Krassószörény-megye, Pécs és környéke,¹ Horvát-Szlavonország, Fiume) gyűjtötték.² Ennek a fajnak földrajzi elterjedését nemcsak hazánkra, hanem Európára nézve is jóval északra tudom kimutatni, amennyiben 1904. júniusában egyetlen példányát a Pesthidegkúttól keletre fekvő Hármashatár-hegy nyugati lejtőjén fogtam. Határozottan emlékezem arra, hogy az állatot a hegyoldalról aláhúzódó száraz, kövecses árkok egyikén láttam felmászni erősen kékesedő *Cicindela campestris* L. czingolányok társaságában. Még ma is gyűjteményemben van.

4. *Pterostichus (Cophosus) cylindricus* HBST. Nálunk elterjedt, ritkább faj; előfordul Ausztriától Törökországig.³ Magam a háború utolsó évében, valamint 1919-ben július közepétől szeptember elejéig Rimaszombat nyugati és déli határában és Losoncztól délnyugatra több példányban gyűjtöttem. Nappal nedves réteken, árkokban, egy elhagyott téglagyár gödreiben, kövek, vagy fatuskók alatt húzódott meg s csak gyéren volt található, esténként azonban, midőn megélenkülve a rétekről a mézsfehér országútra hágott fel, nagyobb számmal fogtam. Ilyenkor megnyúlt, egyenes testalkata mellett, rövid lábaival, döcögő mozgásával azt a benyomást keltette bennem, mintha egy szalamandrát látnék magam előtt mászkálni. Megriasztva azonban eléggé tud tovasietni. Rothadó szerves anyagokkal kell táplálkoznia, mert többször megfigyeltem, hogy az országúton a friss lóganéjból lakmározott. A bogárnak a törzsfajon kívül eddig két alakváltozatát különböztették meg: ab *filiformis* DEJ. és ab *magnus* DEJ. Mind a kettő a törzsfajjal vegyesen, de a keskenyebb és kisebb ab *filiformis* DEJ. inkább az Alföldön, a nagyobb és szélesebb ab *magnus* DEJ. hazánk déli erdős-hegyes részein található. Már ez a körülmény is világosan igazolja, hogy az alakeltérések első sorban a táplálkozási, hő- és csapadékviszonyoknak következményei. Épen ezért nem is lehet nekik a rendszeres bogártudomány szempontjából nagy értéket tulajdonítanunk. Annál nagyobb jelentőségük a fajok állhatatlanságának mérlegelésénél. Nemrégén BREIT az eddig más alnembe sorolt *Pterostichus (Steropus) cophosoides* DEJ. fajt is a *cylindricus* DEJ. alakkörébe vonta.⁴ Ily módon ez a faj alakeltéréseit az ab *filiformis* DEJ.-tól a typuson és az ab *magnus* DEJ. eltérésen keresztül hézagtalan átmenetekkel az ab *cophosoides* DEJ. alakeltérésig tudjuk végigvezetni. A *Pterostichus (Cophosus) cylindricus* DEJ. egyenesen iskolai példája annak, hogy külső behatások mennyire képesek a faji bélyegeket befolyásolni.

¹ KAUFMANN, Pécs város és Baranya-vármegye bogárfaunája. 1914, p. 8. — Ugyanott Dr. GEBHARDT ANTAL is fogta.

² CSIKI, Magyarország Bogárfaunája I, p. 302.

³ CSIKI, Magyarország Bogárfaunája. I. p. 389.

⁴ Wien. Ent. Ztg. XXX, 1911, p. 111—112.

5. *Atheta (Aloconota) Mihóki* BERNH. MIHÓK OTTÓ szíves közlése szerint nem barlangban él, mint ahogy azt ABSOLON¹ a BERNHAUER által megadott termőhelyből: „. . . im Biharer Komitat (Vallis Misid) am Eingange einer Höhle in Grasbüscheln . . .”² következtetni szükségesnek tartotta, hanem sziklafalon, moh alatt, épen egy barlang bejárata mellett.

6. *Chennium Steigerwaldi* REITT. Ezidőszerint hazánk egyik ritkább bogárfaja. STEIGERWALD Horvátországban, Goszpics mellett fedezte fel.³ A hangyafaj, melynél ez a bogár vendégjogot élvez, mindeddig ismeretlen volt. 1920. márczius 29.-én az Esztergomtól délre fekvő Sztrázsahegyek nyergén fogtam egyetlen példányát a *Plagiolepis pygmaea* LATR. hangyafaj fészkeben, a fészket befedő kő alján. Hasonló körülmények között, verőfényes tavaszi napokon fogja DIENER HUGÓ, kiváló bogarásztársunk ezt a felette ritka hangyavendéget fővárosunk budai oldalán. Vajjon tényleg itt is a fentnevezett fajjal van-e dolgunk, avagy annak egy válfajával, ez a kérdés még nincs tisztázva.⁴

7. *Catopomorphus (Attaephilus) arenarius* HAMPE. Esztergom környékén sokat kutattam ezen hangyavendég bogár után, míg nem 1919. májusának végével a Vaskapu-hegy nyugati oldalán a *Mossor structor* LATR. hangyafaj fészkeben sikerült néhány példányát fellelnem. A hangyafészek maga egy napsütött, kőtörmeléssel elszórt, füves lejtőn, kő alatt feküdt. A bogár még éretlen, sárga példánya a kő alatt, a hangyák között ült, a másik, jól kifejlett darab a kő alján volt található. FLACH szerint a bogár meleg déli órákban az *Aphaenogaster*-hangyák által lakott földi lyukak körül repked.⁵ A bogár a budai hegyekben valószínűleg fellelhető; az általam fogott példányok a bogárnak hazánkban eddig ismert legészakibb kiterjedését jelzik. Néhai BOKOR IMRE bátyám Herczegovinában (Mostar) is gyűjtötte.

8. *Satrapes Sartorii* REDTB. Ennek a csinos sutabogárnak előfordulásáról a szerzők rendszeresen csak annyit említenek meg, hogy felette ritka és hangyáknál él. FRIVALDSZKY elmondja róla,⁶ hogy „először is a budai kopár hegyeken (Gellért- és Óbudaiak) kora tavasszal kövek alatt találtuk; később Bécs vidékén hasonló helyeken, de itt, mint nálunk is, csak egyes példányokban fedez-

¹ Coleopt. Rundsch. IV, 1915, p. 143.

² Coleopt. Rundsch. II, 1913, p. 133.

³ GANGLBAUER, Die Käf. von Mitteleuropa. II, p. 848.

⁴ Az Esztergom mellett fekvő dorogi Kiskőszikla tetején 1913. júniusában ugyanis a *Plagiolepis* hangyánál, de nem a kő alján, hanem a hangyák között szintén fogtam egy hangyakedvelő bogarat a *Ctenistini* nemzetségből, melyet megnevezés végett a külföldre küldtem és azóta sem láttam többé.

⁵ GANGLBAUER, Die Käf. von Mitteleuropa. III, p. 125.

⁶ FRIVALDSZKY, Jellemző adatok Magyarország faunájához. 1865, p. 107.

tetett fel.“ CSIKI megemlíti,¹ hogy „hangyák társaságában él és csak kora tavasszal gyűjthető, de akkor is nagyon ritka. Eddig Budapesten (a budai hegyek alján), Dalmáciában . . .“ gyűjtötték. Pedig budapesti bogarászok előtt az utóbb felemlített három hangyavendég közül ez még a gyakoribb faj. Elannyira, hogy Európa legtöbb jónevű bogárgyűjtője nálunk szerzi be *Satrapes*-sorozatát. De a termőhelyeket, a vendéglátó hangyafajt csak szájról-szájra adják tovább bizalmas körökben. Egy ilyen termőhelyet a titoktartás kötelezettsége mellett nekem is elárultak, hol a bogár néhány példányát fogtam is. A gyűjtés módszerével megismerkedvén, megkíséreltem önállóan a *Satrapes*-t újabb termőhelyén megtalálni. És sikerrel. Amennyiben az állat az alábbiakban közlendő termőhelyekkel hazánkban immár szélesebb elterjedésben ismeretes, semhogy „kigyűjtésétől“ tartanunk kellene, úgy a titoktartás kötelezettsége alól annál is inkább felmentve érzem magam, mert meg vagyok róla győződve, hogy a bogár rövid ideig tartó megjelenése és nagyon fárasztó gyűjtése kellőleg védik a veszélytől. 1914 kora tavaszán az esztergommegyei Dorogtól nyugatra fekvő Kiskőszikla tetején akadtam rá első példányára. 1919 áprilisának közepén pedig az Esztergom mellett fekvő Vaskapu két előhegyén bukkantam rá. A *Satrapes Sartorii* REDTB. gyűjtését illetőleg megfigyeléseimet a következőkben foglalhatom össze. A bogár a *Tetramorium caespitum* L. hangyafaj fészkeben él. Ezen hangya a napsütötte kövekkel teleszórt, kopárabb dolomit- és mészhegyek lejtőit kedveli. Fészke a földbe ágyalt, laposan fekvő kövek alatt található. A *Satrapes Sartorii* REDTB. az ilyen fészkekben kora tavasszal keresendő, mikor még csak alig hüvelyknyi a sarjú, az enyhébb, szélcsendes napokon, legcélszerűbben márczius második felétől április végéig. Legkésőbb fogott példányom május közepéről való. Ha a hangyafészket befedő követ óvatosan felemeljük, úgy rendszeren a fészkekben, ritkábban a kő alján megtaláljuk a keresett sutabogarat. Első pillanatra egy fényes, világosbarna, kenderszem nagyságú maghoz megteveszthetően hasonlít. Kisvártatva megreppen, eddig szorosán testéhez zárt lábait kimereszti és menekülni igyekszik. Duzzadt, felül és alján erősen domború testével, széles, lapos, karéjos lábaival mulatságos látványt nyújt. Mintha egy parányi teknősbéka akarna előlünk menekülni. Gyakorinak cseppet sem mondható. Számtalan fészkekből hiányzik, csak egyesekben található és akkor is csak egy-két példányban. Rostálása kedvező eredményre nem vezet, csak a hangyatelep elpusztulását vonja maga után. Rövidebb idő alatt célhoz jutunk, ha minden fészket alaposan átvizsgálunk. Eddig egy fészkekben négynél több *Satrapes*-t nem találtam, de felszökik e szám DIENER HUGÓ tagtársunk szíves közlése szerint nyolczra is. Az egyszer felborított kő a fészkekre óvatosan ismét

¹ Állattani Közlem. II, p. 128.

visszahelyezendő, miáltal lehetővé tesszük, hogy másnap alatta esetleg ismét megtalálhassuk a kivánt sutabogarat. A *Satrapes Sartorii* REDTB. nézetem szerint az egész Dunazug-hegységben Téténytől Esztergomig előfordul.¹

9. *Agrilus albogularis* GORY. A múlt évadon Káposztás-megyer legelőjén június végétől július második feléig gyűjtöttem. A törzsfaj alapszíne előkelő halványzöld, olykor aransárga fuvallattal. A késői példányok mindjobban kékülő árnyalatba csaptak át, mígnem az utolsók mély kék színnel bírtak, sőt fejük és előtoruk ibolyakék színben csillámlott. Ezen szélső árnyalatot *ab. megyeriensis*² névvel óhajtom jelölni.

10. *Zonabris crocata* PALL. A Csepelsziget Buczkaerdejében immár harmadik esztendeje egy és ugyanazon a szűkös területen, úgyszólván állandóan ugyanazon a kórón gyűjtöm. A *Chondrilla juncea* L. (közönséges nyúlparéj) ágas-bogas merevszárú növényen tartózkodik a *Cryptocephalus laetus* F. levélbogár társaságában augusztus közepétől szeptember elejéig. Tűzpiros, ragyogó szárnyfedőivel, melyeket kerek fekete pettyek élénkítenek, erősen elüt a dísztelen, olykor ugyancsak megrágott kórótól, amelyre letelepedni szokott. Megriasztva leveti magát a földre a fű közé, vagy melegebb délutánokon tovarebbenve ékes színével gyönyörködtet. A gyűjteményekben fakósárga színével alig emlékeztet fényes megjelenésére a Buczkaerdőben.

11: *Hapalus bimaculatus* L. A háborút megelőző években tavasszal az Esztergomtől délre fekvő szántóföldeken, valamint a Sztrázsahegyek déli fűves oldalain elvéve, egy évben azonban nagyobb számmal gyűjtöttem. Verőfényes és meleg déli órákban volt csupán található, amint a vetések között, a pázsit alján mászkált. 1920-ban, ámbár szorgosan kutattam utána, csak egy darabot sikerült belőle fognom.

12. *Gaurotes excellens* BRANCS. A Magas-Tátra Fehérvíz patakjának partján, 1910 júniusának végén fogtam egyetlen példányát. A bogár a meleg déli órákban egy harmatos fűszál kalászában ült az ernyős virágokon sürgölődő *Gaurotes virginea* L. tőszomszédságában. Utasításaim alapján osztrák bogarászok, majd utóbb DIENER HUGÓ is fogták egy-egy példányát. E pompás cziniczér ezideig a legnagyobb ritkaság; az eddig gyűjtött példányokat két kezem ujjain össze tudnám számlálni. S ha az oly közönséges *virginea* L. fejlődéséről ezideig mit sem tudunk,³ úgy ne is csodálkozzunk, ha a felette ritka *excellens* BRANCS. ivarának még a

¹ Utóbb a pestmegyei Nagykovácsitól északra fekvő Nagyszénáson (1921. V. 15.) is megtaláltam.

² *Agrilus albogularis* nov. ab. **megyeriensis** m. A typo differt: colore coeruleo, capite thoraceque cyaneis. — Hung. centr. in pascua Káposztásmegyer prope Budapest.

³ REITTER, Fauna Germanica. Käfer, IV, p. 10.

tartózkodási helyét sem ismerjük. Az eddig talált példányokat a szerencsés véletlen juttatta birtokunkba. Egyes bogarászok azt vélik, hogy a bogár magasan a fenyőfák tetején él és csak a kedvezőtlen időjárás következtében (eső, szél) kerül véletlenül a földre. Talán sikerül egyszer igazi termőhelyét más czinczérékéhez hasonlóan valamely elaggott fa kérge alatt (mint ahogy MERKL EDÉ-nek kedvezett a szerencse a *Xylosteus Spinolae* FRIV. fellelésében) megtalálni. Az általam fogott *Gaurotes excellens* BRANCS. példányt néhai BRANCSIK KÁROLY tőlem, mint akkor kezdő gyűjtőtől, könnyen megszerezte. Ma bizonyára valamelyik külföldi gyűjteményt diszíti. Esetem intő példálul szolgáljon.

Új szöcskefaj a Nagy Magyar Alföldről.

(Locustidarum species nova ex Hungaria.)

Irta: CSIKI ERNŐ.

BOKOR ELEMÉR százados és Dr. DUDICH ENDRE kollégám 1922. évi július 14-én kirándultak a pestmegyei Dömsöd mellett fekvő Apaj pusztára bogarászás céljából, mely alkalommal egy nekik is első pillantásra feltűnő szöcskét gyűjtöttek. A szöcskék, két hím példány, a Magyar Nemzeti Múzeumba kerültek és DUDICH kollégám tudni akarván nevüket, megkért azok meghatározására. Az állat az eléggé elterjedt *Anisoptera fusca* F. vagy amint eddig általánosan nevezték, a *Xiphidium fuscum* F. közeli rokona, de eddig ismeretlen rokonának bizonyult. Külsőleg attól már szineződése is megkülönbözteti, mert amíg az *A. fusca* élénk zöld színű, addig állatunk vöröses színű; a legszembeütőbb különbségeket azonban a potrohvég alakjában találjuk, amint az az alábbi leírásból és a két faj potrohvégét feltüntető képekből is látható.

A különbségeket olyan jellegzeteseknek találtam, a gyűjtött példányokon annyira megegyezőknek és viszont az *Anisoptera fusca*-tól annyira eltérőknek, hogy az állatot mint új fajt kívánom a tudományba bevezetni és mint a Nagy Magyar Alföld homokpusztáinak lakóját a *hungarica* fajnévvel ellátni. Az állat leírása a következő:

Anisoptera hungarica CSIKI, n. sp.

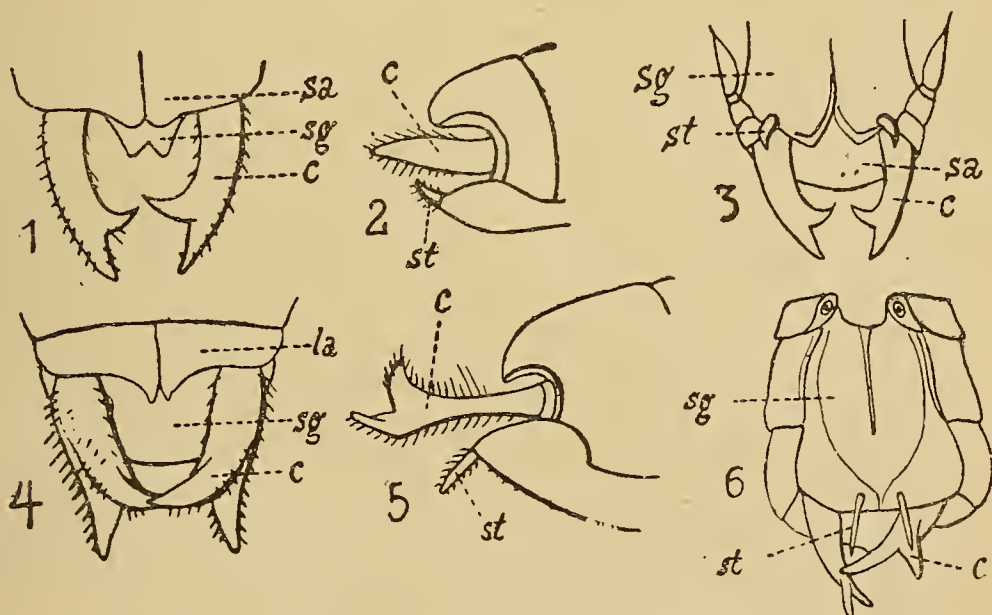
Viridis, capite, pronoto et elytrorum dorso (parte antica inter venam marginalem et externomediam excepta) sanguineo-tinctis, capite antice ab insertione antennarum usque ad clypeum sanguineo, pedibus sanguineo-punctatis, cercis stylisque rufis. Elytris et alis totis explicatis, apicem abdominis et femora postica superantibus; femoribus posticis subtus spinulis duabis fuscis

minutis armatis. Lamina supraanali maris bilobato, cercis subtiliter granulatis, apice inflexis et compressis, dente interno in tertia parte apicali posito et sursum flexo, stylis angustis, cylindricis. Long. corporis 14 mm., cum alis in quiete 25 mm.

A. fuscae F. affinis, sed differt: colore supra sanguineo-tincto, ♂ cercis apice inflexis et compressis, dente interno sursum flexo, stylis cylindricis (Fig. 4—6).

A. fusca F. ♂ cercis dente interno horizontali sub angulo recto emergente, sursum haud inflexo (a latere viso haud distinguendo [Fig. 2]) instructis stylisque brevibus subincurvis (Fig. 2—3) gaudet.

Hungaria centralis: Apaj-puszta prope Dömsöd (Com. Pest), ubi Dom. E. BOKOR et Dr. E. DUDICH specimina duo (♂), nunc in collectione Musei Nationalis Hungarici asservata die 14. Julii 1922 in locis arenosis invenerunt.

Anisoptera fusca F. (1—3) et *A. hungarica* CSIKI (4—6). A ♂ potrohvége felülről (1, 4), oldalról (2, 5) és alulról (3, 6). Apex abdominis ♂ supra (fig. 1, 4), a latere (fig. 2, 5) et infra (fig. 3, 6) viso. — sa = lamina supraanalis; sg = lamina subgenitalis; c = cerci; st = styli.

Adatok Magyarország bogárfaunájához.

Irta: CSIKI ERNŐ.

A magyar bogárkatalogus (A Magyar Birodalom Állatvilága. Kuthy, Coleoptera. 1897) kiegészítéséül legutoljára a Rovartani Lapok 1913. és 1914. évi köteteiben (XX, p. 159—162 és XXI, p. 16—26) közöltem az összegyűlt adatokat. Azóta majdnem tíz

évi adatok közlése vár, melyeket a következőkben állítottam össze és bocsátok közre, hogy szaktársaim régóta kifejezett óhajtásának eleget tegyek.

Bogárfaunánkat a következő fajok és fajváltozatok gyarapítják :

Carabidae.

- Carabus croaticus* DEJ. var. *Frankenbergeri* OBG. — Kapela-hegység (Biela Lasica).
 — *hortensis* L. var. *Pillichii* BERN.¹ — Simontornya.
 — *concolor* F. var. *Redtenbacheri* GÉH. — Bakony (Hódosér-völgy a Keselyűhegy alatt).
Nebria brevicollis F. var. *uzsokensis* OBG.¹ — Sugó.
 — *diaphana* DAN. var. *relicta* BREIT — Bitoraj.
 — *fasciatopunctata* MILL. var. *Weingärtneri* REITT. — Sljeme-hegység.
Bembidion aeruginosum GEBL. var. *Haeneli* NET. — Magas-Tátra (Csorba-tó).
 — *Milleri* DUV. var. *carpathicum* J. MÜLL. — Predeal.
 — *moeoticum* KOLL. — Magyarország.
 — (*Ocys*) *quinquestriatum* GYLL. var. *reticulatum* NET. — Erdély.
Trechus pilisensis CSIKI — Dobogókő.
Duvalius setosus KNIRSCH — Detonata.
 — *Ganglbauerianus* KNIRSCH — Krassó-Szörényi havasok (Pojana inalta, Pojana retacita).
Duvalites (Hungarotrechus) Bokori CSIKI var. *Vályianus* BOK. — Murányi barlang.
 — — var. *gömöriensis* BOK. — Szelestei és Ispánmezői barlang.
 — *Szabói* CSIKI — Gömörvégi barlang.
 — (*Biharotrechus*) *abnormis* KNIRSCH — Biharhegység (Vurfu Gurulupoi).
 — *cognatus* J. FRIV. var. *nuptialis* CSIKI (*major* KN., *grandis* KN.) — Galbina-hegy (Bihar).
 — — var. *dispar* KN. — Batrina-hegy (Bihar).
 — — *speluncarum* CSIKI — Czárán-barlang (Bihar).
 — *dilatatus* BOK. — Nagy-Enyed (Pávai Vajna-barlang).
 — *problematicus* BOK. — Rézbánya (a Fekete Kőrös eredeténél).
 — *laevigatus* BOK. — Korabia-hegy (Zalatna mellett).
 — *Petrii* KN. — Preszákai-barlang.
 — *Anubis* BOK. — Nagy-Enyed (Szilády-barlang).
 — *pseudoparoecus* CSIKI var. *illustris* MIHÓK — Kalenyásza.
 — *profundissimus* MIHÓK — Kalenyásza.
 — *Dryops* BOK. (*insignis* BOK. nec Müll.) — Aranyosfő.
 — *Álmosi* BOK. — Bihar.
 — *Eleméri* MIHÓK var. *rectestriatus* BOK. — Bihar.
 — — var. *macrocephalus* BOK. — Bihar.
 — *Redtenbacheri* FRIV. var. *vidarétensis* BOK. — Vidaréti barlang.

¹ A törzsfajtól nem választható el.

- Duvalites lapidicola* BOK. — Aranyosfő.
 — *Gabriellae* MALL. — Karácsonyfalvi barlang (Hunyad m.).
Molops (Typhlochoromus) Winkleri BREIT. — Piljesevica.
 — *obtusangulus* GANGLB. var. *velebiticus* MÜLL. — Velebit.
 — *ovipennis* CHD. var. *istrianius* MÜLL. — Fiume.
 — *piceus* PANZ. var. *mehadiensis* MÜLL. — Hérkulesfürdő.
Stomis Frankenbergeri OBG. — Kapela-hegység (Biela Lasica).
Amara (Triaena) fatrica ROUB. — Fátra.
Ophonus angusticollis J. MÜLL. — Horvátország.
Callistus lunatus F. ab. *bioculatus* ROUB. — Beszterczebánya.

Haliplidae.

- Haliplus fulvus* F. var. *multistriatus* SCHOLZ — Simontornya.

Dytiscidae.

- Hyphydrus Aubéi* GANGLB. ab. *obscurus* DEPOLI — Fiume.
Bidessus nasutus SHARP — Apaj, Esztergom, Fertő-tó.
Agabus striolatus GYLL. — Maksimir.
 — *undulatus* SCHRNK. ab. *pictus* MEIER — Magyarország.
 — — ab. *imperfectus* MEIER — Magyarország.
Rhantus notatus F. ab. *semicircularis* O. SCHND. — Sió-mocsarak.

Staphylinidae.

- Apocellus sphaericollis* SAY (*Ocaleomorpha Laczói* FLEISCH.) —
 Trencsén (Észak-Amerikából behurczolt faj).
Caecolinus endogaeus JEAN. — Detonáta.
Xantholinus glaber NORDM. var. *angularis* GANGLB. — Maksimir.
 — (*Typhlodes*) *Mihóki* BERNH. — Plitvice.
Medon augur FAUV. — Horvátország,
 — *apicalis* KR. — Maksimir.
Octavius transadriaticus BREIT — Zágráb.
Boreaphilus velox HEER — Fiume.
Omalius cinnamomeum KR. — Abaliget.

Pselaphidae.

- Trimium punctiferum* BLATTNY — Brassó.
 — *brevicorne* RECHB. var. *Breiti* BLATTNY — Keleti Kárpátok, Erdély, Bánság.
Scotoplectes Winkleri BLATTNY — Fuzine, Skrad.
Bythinus Gurányii CSIKI — Budai hegyek.
Megalobythus Goliath JEAN. — Aranyosfő (Corobana Mandratului-barlang).
Claviger Kuuni MALL. — Déva.

Scydmaenidae.

- Cephennium majus* REITT. var. *Hochetlingeri* FLEISCH. — Plitvice.
 — *Weingärtneri* REITT. — Zágráb.
Stenichnus carpathicus LOKAY — Keleti Kárpátok, Brassó.

Silphidae.

- Astagobius angustatus* SCHMIDT var. *Langhofferi* OBG. — Lokve
(Ledenica pecina),
Parapropus Stilleri REITT. — Delnice (Spilja pustinja).
Sophrochaeta Mihóki BOK. — Herkulesfürdő.
Choleva Reitteri PETRI — Kerczi hegység.
— *cisteloides* FRÖL. var. *dacica* JEAN. — Rév.
Catops Dorni REITT. — Maksimir.
Silpha carinata HBST. var. *croatica* OBG. — Otocac.
Triarthron Tredli OBG. — Skrad.

Cryptophagidae.

- Cryptophagus (Mnionomus) Heyrovskyi* OBG. — Skrad.

Nitidulidae.

- Epuraea nigropunctata* REITT. — Horvátország.
Meligethes ochropus STRM. var. *abbreviatus* REITT. — Horvátország.

Colydiidae.

- Teredus cylindricus* OLIV. — Maksimir.

Histeridae.

- Hister Götzelmanni* BICKH. — Bakovac, Vrhovine.
— *uncostratus* MARSH. — Budapest.
Saprinus Schatzmayri J. MÜLL. — Fertő-tó.

Lucanidae.

- Platycerus caraboides* L. ab. *viridicollis* DEP. — Risnjak.

Scarabaeidae.

- Onthophagus lemur* F. ab. *Germari* DEP. — Fiume.
Anomala dubia SCOP. ab. *viridis* SCHLSK. — Somogy-Szob.
— — ab. *micans* MULS. — Erdély.
— — ab. *collaris* DT. — Somogy-Szob.
Anisoplia bromicola GERM. var. *banatica* REITT. — Orsova.
Hoplia subnuda REITT. — Tátra, Bolesó.
Gnorimus nobilis L. ab. *viridissimus* DEP. — Bukovac.

Buprestidae.

- Agrius obtusus* AB. — Vinkovce.
— *elongatus* HBST. ab. *cyaneus* ROSSI — Maksimir.
— — var. *maksimirus* STILLER — Maksimir.
— *angustulus* ILL. ab. *hungaricus* OBG. — Dél-Magyarország.
— *bystricensis* ROUB. — Besztercebánya.
— *croaticus* AB. var. *illyricus* OBG. — Dél-Magyarország.
— *aurichalceus* REDT. ab. *alutaceus* OBG. — Vinkovce.
Cylindromorphus filum GYLL. var. *sulcatus* PIC — Bánság.

Eucnemidae.

- Trixagus laticollis* RYB. — Horvátország.
Dirrhagus longicornis HMPE var. *hungaricus* PIC — Magyarország.

Elateridae.

- Brachylacon murinus* L. ab. *Kokeili* KÜST. — Szklenofürdő.
Elater praeustus F. ab. *Zoufali* REITT. — Magyarország.
 — *elongatulus* F. ab. *pallodes* REITT. — Szlavonország.
Limoniscus violaceus MÜLL. — Maksimir.
Selatossomus guttatus GERM. ab. *seminotatus* PIC — Magyarország.
Dolopius marginatus L. ab. *Laczói* FLEISCH. — Trencsén.
Denticollis rubens PILL. & MITTP. ab. *notatithorax* PIC — Magyar-
 orsz ág.

Cantharidae.

- Podistra Pentheri* GANGLB. — Horvátország.

Sphindidae.

- Aspidiphorus orbiculatus* GYLL. ab. *laevistriatus* FLEISCH. — Trencsén.

Tenebrionidae.

- Asida acuticollis* ALL. — Perusic.
 — — var. *Ganglbaueri* MÜLL. — Zengg, Obrovac, Velebit.
Laena ferruginea KÜST. — Horvátország.

Melandryidae.

- Tetratoma fungorum* F. ab. *notaticollis* ROUB. — Dél-Magyar-
 orsz ág.

Mordellidae.

- Mordellistena abdominalis* F. ab. *marginiventris* FLEISCH. — Kim-
 pulunyag (Hunyad m.)

Meloidae.

- Lytta vesicatoria* L. ab. *costatella* REITT. — Budapest.
 — — ab. *Leodi* HEYD. — Budapest.
 — — ab. *maculata* DREXLER. — Pered.

Oedemeridae.

- Anoncodes melanura* L. ab. *obscurata* DEP. — Fiume.

Curculionidae.

- Otiorrhynchus multipunctatus* F. ab. *Schwiegeri* REITT. — Ruma.
Polydrosus viridicinctus GYLL. ab. *Viertli* SCHLSK. — Nagy-Salló.
Brachysomus banaticus FORM. — Orsova.
 — *interpositus* ROUB. — Besztercebánya.
Psalidium sculpturatum BOH. var. *intermedium* FLEISCH. — Bihar.

- Bagous nigritarsis* THOMS. — Nagy-Salló.
Acalles Luigionii SOL. — Kapela-hegység.
Ceuthorrhynchus mixtus REY — Magyarország.
 — *venedicus* WSE — Isaszeg, Horvátország.
 — *fennicus* FST. — Magyarország.
 — *tibialis* BOH. — Magyarország.
Baris corinthia FAIRM. — Magyarország.
Lignyodes unicolor DESBR. — Szeged.
Tychius thoracicus BOH. — Magyarország.
 — *ciceris* PENECKE — Kalocsa, Bánság.
 — *Sharpi* TOURN. — Fiume.
Rhamphus subaeneus ILL. var. *pannonicus* CSIKI — Balaton-Ederics.
Gymnetron labile HBST. var. *brevicrinium* REITT. — Velebit.
 — *rostellum* HBST. ab. *distinctum* ROUB. — Besztercebánya.
Cionus thapsi F. ab. *nigritarsis* REITT. — Kárpátok.
 — *longicollis* BRIS. var. *montanus* WING. — Velebit.
 — *Ganglbaueri* WING. — Bihar, Gyulafehérvár.
 — *Leonhardi* WING. — Brassó, Gyulafehérvár, Verestorony.

Ipidae.

- Phloeosinus serrifer* WICHM. — Nyitra.
Scolytochelus Kirschi SKAL. — Zengg.
Leperisinus orni FUCHS — Zeleni vir, Brod, Moravice.
Chaetoptelius vestitus REY — Orehovica.
Hylastinus Fankhauseri REITT. — Klana.
Pityophthorus exsculptus RATZ. — Skrad, Javorova kosa.
Pityogenes bistridentatus EICHH. 1879 (*pilidens* REITT.) — Dél-Magyarország, Velebit.¹
Dryocoetes alni GEORG. — Skrad, Lokve, Fuzine.
Coccotrypes dactyliperda F. — Zágráb, Fiume.
Thamnurgus caucasicus REITT. — Sljeme-hegység.

Cerambycidae.

- Evodinus clathratus* F. ab. *nigrosignatus* REITT. — Kerczi-hegység.
 — *variabilis* GEBL. — Herkulesfürdő (PAPE).
Leptura septempunctata F. ab. *Roberti* PIC — Erdély.
Criocephalus ferox KR. — Kőszeg.
Aromia moschata L. ab. *laevicollis* REITT. — Nagy-Salló.
Oberea euphorbiae GERM. ab. *histrionis* PIC — Magyarország.
 — *erythrocephala* SCHRNK. ab. *hungarica* PIC — Magyarország.

Chrysomelidae.

- Crioceris 14-punctata* SCOP. ab. *Donceeli* PIC — Magyarország.
Macrolenes bimaculata ROSSI ab. *transversa* DEP. — Fiume.
Gynandrophthalma cyanea F. ab. *notaticollis* ROUB. — Besztercebánya.

¹ A már kimutatott (Rov. Lap. XIX, 1912, p. 31) *P. quadridens* var. *bistridentatus* EICHH. (1881) helyébe *alpinus* EGG. név teendő.

- Cryptocephalus villosulus* SUFFR. ab. *inapicipennis* PIC — Magyarország.
 — *decemmaculatus* L. ab. *banatensis* PIC — Bánság.
 — *quadriguttatus* RCHT. var. *bosnicus* APFB. — Bitoraj.
Chrysomela biharica BREIT — Bihar (Ponorul, Kukurbeta).
 — *crassicollis* SUFFR. var. *robusta* BREIT. — Kapela-hegység.
Chrysochloa variabilis WSE var. *croatica* APFB. — Biela Lasica, Bitoraj.
Mantura rustica L. ab. *concoloripennis* ROUB. — Libetbánya.
Psylliodes chrysocephala L. ab. *erythrocephala* L. — Budapest.
 — *aerea* FOU DR. var. *austriaca* HKTG. — Beszterczebánya.
Batophila fallax WSE — K.-Kalán (Hunyad m.)
Phyllotreta Hochetlingeri FLEISCH. — Samobor.
Longitarsus Hubenthali WANKA — Beszterczebánya.
scrobipennis HKTG. — Magyarország.

Coccinellidae.

- Subcoccinella 24-punctata* L. ab. *parvimacula* DEP. — Fiume.
Adalia bipunctata L. ab. *marginotata* DEP. — Fiume.
 — — ab. *semifasciata* DEP. — Kupjak.
Propylaea 14-punctata L. ab. *fiumensis* DEP. — Fiume.

* * *

AUSZUG:

E. CSIKI: Beiträge zur Käferfauna Ungarns. — Verfasser gibt ein Verzeichniss jener Arten und Varietäten die seit seinem letzten Nachtrag (Rov. Lap. Bd. XX—XXI) zur Ergänzung des Käferkatalogs von KUTHY (Fauna Regni Hungariae. Coleoptera) dienen.

Kisebb közlemények.

Szövőlepkék rendellenes gubója. — 1916-ban nevelt *Saturnia pavonia* hernyóim egyike ismeretlen okból nem volt képes* rendes alakú gubóját megszőni és csak zsákszerű, hosszában nyitott, puha, fehéres szövedéket készített. Miután tudom, hogy a gubójukból kivett Saturnidák bábjaiból majdnem kivétel nélkül torzok fejlődnek, kíváncsian vártam, hogy az általam csupán egy gombostűvel összetűzött szövedékben telelő bábból mi fejlődik? A következő év tavaszán a bábból egy teljesen kifogástalan lepke kelt ki. — Hasonló, de még ügyetlenebb szövőmester volt egy *Eriocampa lanestris* hernyóm, mely a szokásos keményburkú gubó helyett csak vékony, széles, szövetszerű fonadékot készített fejének ide-odamozgatásával. Meglepetésemre ebből a hernyóból is báb lett, melyet gyapotba burkolva tettem el. A következő évben ebből egy a rendesnél kisebb és sötétebb színű hím kelt ki.

Dr. PAZSICZKY JENŐ.

Auszug: Dr. J. PAZSICZKY Unregelmässig gesponnene Cocons von Bombyciden. Eine *Saturnia pavonia*-Raupe war aus unbekanntem Grunde nicht fähig ihren Cocon zu spinnen. Sie verfertigte nur ein der Länge nach offenes sackförmiges, weiches, weisses Gespinst, aus welchem sich aber ein tadelloser Schmetterling entpuppte. — Ebenso verfertigte eine *Eriocampa lanestris*-Raupe statt des hartschaligen Cocons nur ein dünnes, breites Gespinst, aus welchem sich ein etwas kleineres und dunkleres Männchen entwickelte.

Jegyzetek Budapest-vidéki lepkékről. — A székesfővárosi könyvtár KINDERMANN ALBERT-nek a múlt évszáz negyvenes éveiből származó kéziratát őrzi, melynek czíme „Lepidopterologische Notizen. Hauptsächlich über die Ofner und Pester Gegend“. Ebben az alig ismert kéziratban, idejének neves lepkésze, mintegy 353 nagylepkére vonatkozó részben saját, részben kortársai megfigyeléseit, előfordulási és tenyésztési jegyzeteit örökíti meg. A kézirat végén naptári felosztásban felsorolja a Pest környékén található összes nagylepkéket és hernyóikat.

ZERKOWITZ BÉLA.

Auszug: B. ZERKOWITZ, Notizen über Schmetterlinge aus der Umgebung von Budapest. Verfasser macht auf ein in der Hauptstädtischen Bibliothek aufbewahrtes Manuskript von ALBERT KINDERMANN aufmerksam, welches wertvolle Notizen über die in der Umgebung von Budapest vorkommenden Grossschmetterlinge aus den vierziger Jahren des vergangenen Jahrhunderts enthält.

Brephos puella-ról. — Köztudomású, hogy ez a lepkéfaj egyike az első lepkéknek, amelyek kora tavasszal fellépnek. Már február elején jelenik meg nyír-, vagy nyárfák közelében. Érdekes, hogy ezt a kora tavaszi lepkét 1913. évi október 4.-én Peszéren fogtam a buczkák egy kis nyír- és nyárfás területén. A lepke sérült volt, de termőhelye és előfordulási ideje miatt mégis elhelyezést nyert a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében.

UJHELYI JÓZSEF.

Auszug: J. UJHELYI: Über *Brephos puella*. — Dieser Schmetterling erscheint im frühesten Frühjahr, gewöhnlich Anfangs Februar. Es ist also interessant, dass Verfasser ihn bei Peszér am 4. Oktober 1913 sammelte.

Pók mint lepkész. — Jól tudjuk valamennyien, hogy a pókok, bár elsősorban dipterológusok, a lepkészetet is előszere-tettel űzik s nem kételkedem benne, hogy mindegyikünk talált már pókhálóban egy-egy érdekesebb bagoly-, vagy araszoló pille szárnyat-roncsot. Jőmagam az első *Hadena secalis* L., *Orrhodia vaccinii* L. ab. *mixta* STGR., *Larentia truncata* HUFN. és *Semiothisa alternaria* HB.-t is pókhálóban gyűjtöttem, persze csak rekonstruálható roncsokban. Nagyobb dolgot természetesen nem gyűjthe-

tünk a pókok közvetítésével, mert bármily bátrak is, a nagyobb lepke egyszerűen átszakítja a hálót, amelybe esetleg belerepült és tovaszáll. Épp ezért igen érdekes volt az a megfigyelésem, melyet 1918. április 16.-án este fél 10 órakor tettem Trencsénben egy villamos izzólámpa alatt tanyázó keresztes pókkal (*Epeira diademata* L.) Ennek ugyanis egy jól kifejlett *Saturnia pavonia* L. ♀ akadt a hálójába; a pók egy pillanat alatt behálózta a lepke lábát, szárnyát és szivogatni kezdte a fejét. Felhajtva sapkám, véget vettem a lakmározásnak, a lepkét hazavittem és a nagy szakértelemmel alkalmazott erős szálakat lefejtvén, szabaddá tettem a szerencsétlen állatot, amely aztán csakhamar mozogni kezdett. Érdekes, hogy a jobb- és baloldali lepkeszárnyak külön-külön majdnem össze voltak ragasztva, ezenfelül a felső szárnyak egy egységes vízszintes felületté összeszöve, úgy hogy a lepke meg sem mozdulhatott. Még a csápját sem hagyta szabadon a vérengző keresztes.

Dr. PAZSICZKY JENŐ.

Auszug: Dr. J. PAZSICZKY: Spinne als Lepidopterolog. — Es ist bekannt, dass Spinnen kleinere Schmetterlinge in ihrem Netze fangen, so beobachtete Verfasser darin *Hadena secalis*, *Orrhodia vaccinii* ab. *mixta*, *Larentia truncata* u. *Semiothisa alternaria*. Grössere Schmetterlinge befreien sich bald, also war jene Beobachtung sehr interessant, welche er am 16. April 1918 bei elektrischem Licht in Trencsén machen konnte. Eine Kreuzspinne erwischte ein schön entwickeltes Exemplar von *Saturnia pavonia*, welches sie schnell umspannte, die Vorder- und Hinterflügel wurden separirt fast zusammengeklebt, weiters die Beine und Fühler umspannen, so dass sich das Tier kaum bewegen konnte. Verfasser befreite es, entledigte es seiner Bandage, worauf es bald zu sich kam.

Irodalom.

Breit Josef: Chrysomela-Studien. (Koleopt. Rundschau, Wien. VIII, 1919, p. 14—19).

Faunánkból leírja a *Chrysomela crassicollis* SUFFR. subsp. *robusta*-t a Kapela-hegységből (és Krajnából) és a *Chr. biharica*-t a Bihar-hegységből (Ponorul, Kukurbeta). —i.

*

Krekich-Strassoldo, H. von: Über *Anthicus humilis* Germ. und verwandte Arten. (Koleopt. Rundschau, Wien. VIII, 1919, p. 60—76, mit 16 Abbild.)

Faunánkból a következőket említi: *Anthicus coniceps* MARS. (Dalmácia: Arbe IV, IX; Karin VIII, Spalato, Salona), *A. humilis* GERM. (Fertő-tó V—VI; Idecs VI) és var. *adriaticus* KR.-STR. (Zara, Salona, Metkovich, Fort Opus, Castelnuovo), *A. larvipennis* MARS. var. *marinus* KR.-STR. (Arbe). —i.

*

Apfelbeck, V.: Zur Kenntniss der Balkanfauna (Coleoptera). I. Die hochalpinen Rassen von *Carabus croaticus* und *caelatus*. (Koleopt. Rundschau, Wien. VIII, 1919, p. 44—47).

A *C. croaticus* subsp. *mediterraneus* (Herczegovina, Čabulja planina Mostar közelében) és *C. caelatus* subsp. *cabuljensis* (ugyanonnan) és subsp. *metalkanus* (Bosznia: Metalka-szoros Čajnica és Bjelobrdo, Višegradi kerület) leírása.

*

Apfelbeck, V.: Zur Kenntniss der Balkanfauna (Coleoptera). II. Zur Höhlenfauna der Balkanhalbinsel. Kritische Bemerkungen und Richtigstellungen nebst Beschreibung neuer Arten und Formen. (Koleopt. Rundschau, Wien. VIII, 1920, p. 89—93).

Részben helyreigazításokat, részben új fajok és alakok leírását tartalmazza. *Pholeuonopsis Grabowskii* APFB. nem azonos *Silphanillus Leonhardii* REITT.-rel, ahogyan REITTER és BREIT gondolják. *Pholeuonopsis Winkleri* BREIT. = *Grabowskii* APFB. *Silphanillus Weiratheri* REITT. a *Pholeuonopsis* nembe tartozik. *Antroherpon Luciani* MÜLL. = *latipenne* APFB. *Anophthalmus spinicollis* BREIT = *Pfeiferi* APFB. Újak *Charonites Scheibeli* (Kječina stjena Szarajevo mellett), *Ch. Noesskei* (Barlang Luka mellett, Trebević-Jahorina terület), *Ch. Matzenaueri* ab. *sinuatocollis* (Barlangok Han Bulog és Han Josip-nál Pale és Szarajevo között), *Antroherpon Winneguthi* (kis barlangból Pale mellett), *Bathyscia* (*Bathysciola*) *Noesskei* (Višegrád Délkelet-Boszniában), *B.* (*Speonesiotes*) *latitarsis* (Barlang Ragusa mellett).

*

Blattny, C.: Die Rassen von *Trimum brevicorne* Rchb. u. *Zoufali* Krauss. (Koleopt. Rundschau, Wien. IX, 1921, p. 32—38).

A két faj és fajtaik meghatározására szolgáló kulcs; minket érdeklő adatok: *Tr. brevicorne* REHB. (Nyugat- és Közép-Magyarország, Horvátország), subsp. *puncticeps* REITT. (Bosznia, Herczegovina, Dalmácia), subsp. *Breiti* BL. (Keleti Kárpátok, Erdély, Bánság, Bosznia: Čelić).

*

Martini, E.: Bestimmungsschlüssel für die deutschen Stehmücken-Arten. (Wiener Ent. Zeitung. XXXIX, 1922, p. 97—104).

A Németországból eddig kimutatott és még felfedezhető szúnyognemek és -fajok meghatározó kulcsa, melyben Magyarországból a következő fajokat említi: *Culex bicolor* MG., *Aedes lutescens* THEOB., *leucomelas* MG. és *excrucians* WALK.